

1954

TMMOB
Elektrik Mühendisleri Odası

KADIN BÜLTENİ

SAYI:3 | NİSAN 2015

İÇİNDEKİLER

Sunuş, Kadın Komisyonu	3
Kadın Hareketinin Süreçleri, Talepleri ve Kazanımları, Hale Kolay	5
Cinsiyete Dayalı İş Bölümü Üzerine Notlar, Melda Yaman	12
Mühendislikte Kadın Olmak, Hilal Dankaz	16
Söyleşi, Emel Akpınar	19
Kadın Olmak, Derya Sevinçli	27
Bir Delinin Gam Defteri, Cansel Aslan	29
İçimizden Biri, Nilgün Tabakoğlu	33
Türkiye’de 8 Mart Kadınlar Günü’nün Tarihsel Süreci, Özlem Özmen	36
“Kendine Ait Bir Oda” Etkinlikleri	38
Meme Kanseri, Oya Kiraz	41
Gaz, Hep Gaz, Daima Gaz, Zerrin Aşkan	44

TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası adına

SAHİBİ

Yönetim Kurulu Başkanı Hüseyin YEŞİL

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Hüseyin ÖNDER

YAYIN YÖNETMENİ

Banu SALMAN

YAYINA HAZIRLAYAN

EMO Kadın Komisyonu

YAYIN TÜRÜ

Elektrik Mühendisliği Dergisi 453. Sayı Eki'dir

Yerel Süreli Yayın

2 ayda bir yayınlanır

YÖNETİM YERİ

Elektrik Mühendisleri Odası

İhlamur Sokak No: 10 Kızılay-Ankara / Tel: +90 (312) 425 32 72 (PBX) - Faks: +90 (312) 417 38 18

e-posta: emo.yayin@emo.org.tr <http://www.emo.org.tr>

BASIM ADEDİ 6000

BASIM TARİHİ VE SAATİ

10.00/24.04.2015

BASKI YERİ

MATTEK Matbaacılık Bas. Yay. Tan. San. Tic. Ltd. Şti

Ağaç İşleri San. Sit. 1354 (Eski 21. Cadde) 1362. Sokak No:35 Yenimahalle – İvedik – ANKARA

Tel : 0 312 433 23 10(pbx) Fax : 0 312 434 03 56

SUNUŞ YASTA DEĞİL İSYANDAYIZ!

EMO Kadın Komisyonu

Bu ÷lkede her gün kadınlar öldürölüyor, tecavüze uğruyor, şiddet görüyor, taciz ediliyor!

Özgecan Aslan, 20 yaşında, okuyan, yaşayan, sokağa çıkan, toplu taşıma araçlarıyla ulaşım hakkını kullanan genç bir kadın, okulundan evine gitmek için bindiğı minibüste katledildi.

Olayın duyulmasının ardından sosyal medyada ve ataerkiye yandaş basın yayın organlarında, Özgecan'ın ölümüyle ilgili pek çok haber yapıldı. Bir kesim yine kadın cinayetlerini münferit vaka

olarak lanse etmeye çalışırken, bir kesim katilin hasta olduğunu ima ederek bilinçaltımıza şefkat üflemeye çalıştı. "O katili de bir anne yetiştiriyor" aldatmacasını dillendirdi başka bir grup; "Bir bebekten bir katil, bir sapık, bir tecavüzcü" yaratan toplumun suçunu bir annenin üstüne atıp vicdanını temizlemeye çalıştı. İdam cezasının geri gelmesini istedi bazıları; idam cezasının tecavüzcüler için uygulanmayacağı gerçeğini unutarak!

Oysa kadın cinayetleri politiktir!

Sistem, her gün erkekleri tacize ve tecavüze teşvik ederken; kadın düşmanlarına hafifletici nedenler öne sürmek için gerekçeler yaratırken; çalışan, okuyan, hayata katılan kadınları her fırsatta hedef gösterirken; biz kadınlar her gün patriyarkanın altında biraz daha eziliyoruz.

Kadın cinayetleri, sistem tarafından planlanmaktadır. Psikolojik bir rahatsızlık olmadığı gibi antidepresanlarla da önlenemez. Hele ki erkekler egemenliklerini korumak adına işbirliği içindeyken; baba-

lar oğullarının elinden tutup geneleve ve hatta artık tecavüze bile götürmekteyken; bu sessiz anlaşılanın dışına çıkan erkekler sosyal hayattan dışlanırken; LGBTİ bireylere karşı nefret suçları körüklenirken; bunlara başkaldıran kadınlar toplum tarafından cezalandırılırken; hiç bir kadına yönelik şiddet vakasının suçlusu bir başka kadın olamaz. Kadın, sistemin mağdurudur.

Özgecan`ımızın katilinin verdiği ilk ifade ile uzman yardımı aldıktan sonra söyledikleri arasında önemli farklar olması, katilin yine kollandığını ve yargı sürecinde algı yönetimi yapılmak istendiğini açıkça göstermektedir. Erkek yargının bir kadını daha görmezden geleceği endişesini haklı olarak taşımaktayız. Bu kutsal erkek dayanışmasını mahkemelerde, karakollarda, mahallelerde, sokaklarda, ha-

yatın her alanında her yerde gördük. Bu ittifaklar tecavüz-cüleri ve kadın katillerini akladı, aklamaya devam ediyor.

Haksız tahrik indirimleriyle, hafifletici sebeplerle kadın cinayetlerinin erkek egemen sistemle olan bağının kopararak münferitleştirilmesi çabaları, her zaman bildiğimiz senaryolar. Oysa tecavüz, kadınların kıyafetleri, tavırları, bakışları ile kışkırtılan bir eylem değildir. Kadınların kimlikleri, emekleri, bedenleri üzerinde denetim kurmanın bir parçasıdır ve bir erkeklik eylemidir. Planlı cinayetlerin, bir anlık öfke kılıfıyla sinir krizlerine dönüştürülmesini, cinnet kisvesine büründürülmesini; tecavüzlerin yok sayılmasını, katillere "haksız tahrik" bahanesi sayılacak yanıltıcı beyanlar verilmesini kabul etmiyoruz.

Biliyoruz ve yineliyoruz ki, **KADIN CİNAYETLERİ POLİTİK-TİR.**

6284 sayılı kadına karşı şiddetin önlenmesine ilişkin kanun etkin bir biçimde uygulanmalı; kadınların korunmasındaki bürokratik engeller kaldırılmalı; kadın katillerine indirimler uygulanmamalı; caydırıcı cezalar verilmeli; şiddet gören kadınlara psikolojik ve mali destek sağlanmalı; kadınların korunması için bütçeden yeterli pay ayrılmalı; İstanbul Sözleşmesi`nin uygulanması sağlanmalıdır.

Muhafazakar pembe düşle-riniz de pembe otobüsleriniz de sizin olsun.

ERKEK ADALET DEĞİL, GERÇEK ADALET İSTİYORUZ!

**ELEKTRİK MÜHENDİSLERİ ODASI
KADIN KOMİSYONU**

KADIN HAREKETİNİN SÜREÇLERİ, TALEPLERİ VE KAZANIMLARI

Hale Kolay

halekolay@gmail.com

5

İnsanlık tarihi, milyonlarca yıl öncesine dayanır. Ancak bu dönemlerle ilgili bilgilerimiz oldukça sınırlıdır. Geçmişteki insan yaşamlarıyla ilgili günümüze ulaşan bilgiler M.Ö. 10000 yıl öncesine dayanmaktadır. Birinci Neolitik Dönem olarak adlandırılan bu dönemde, avcılık ve toplayıcılığın yanı sıra çapa ile yapılan tarıma geçilmiştir. Araştırmacılar bu döneme ait toplumları “dağınık” ve “barışçıl” olarak nitelendirmektedir.¹ Kadınlar ve erkekler yaşama eşit olarak katılmaktadır. Cinsiyetler arasında üstünlük veya hakimiyet gözlenmez.

M.Ö. 6000-3000 yılları arası Orta Neolitik Dönem olarak adlandırılır. Bu dönemde yerleşik düzene geçilmeye başlanmıştır. Teknik anlamda gelişmeler artar. Tarlalarda saban ile yapılan tarıma geçilir. Özel mülkiyet gelişmeye başlar. Bu dönemden itibaren kadınların ikincil konuma geç-

mesine yol açan toplumsal kurumsallaşmaların temeli atılır.² Tek tanrılı dinler ve felsefi düşünce akımları, kadın ve erkek arasındaki farka vurgu yaparak, insanlığın erkek cinsinde temsil edilmesine zemin hazırlar. Kültürel, siyasal, dinsel ve toplumsal kurumlar, ataerkil sisteme uygun biçimde inşa edilir. Kadınlar ev içi alanlarda; yaşlı, çocuk bakımı, temizlik, yemek pişirme gibi ev işlerine yönlendirilirken, erkekler toplumsal kurumlarda; eğitim, siyaset, hukuk, din, sağlık, kültür, sanat alanlarında etkin olmaktadır.

Aydınlanma Dönemi sonrasında, kadınlar eşitsizliklere ve toplumsal rollerine karşı itirazlarda bulunmaya başlarlar. Özellikle Fransız Devrimi ile insan haklarına yapılan vurgu, kadınların da seslerini duyurma girişimlerini tetikler. Mary Wollstonecraft'ın 1792'de yayımladığı *A Vindication of the Rights of Woman* (Kadın Haklarının Doğ-

gulanması) adlı kitabı feminist düşünce için özel öneme sahiptir. Kitap, kadınların insan haklarına vurgu yapmaktadır. Wollstonecraft, kadınlara yüklenen ev içi görevlerin, iddia edildiği gibi, onların doğasının gereği olamayacağını öne sürer. Ayrıca başta eğitim hakkı olmak üzere erkeklerin sahip olduğu haklardan kadınların da yararlanması gerektiğini dile getirir.³ Kitabın en önemli işlevi, eşit haklar ve temel özgürlüklere dikkat çekmesi; böylece feminist mücadeleye için öncü rol üstlenmesidir.⁴ Kadınlar, erkeklerle eşit ve özgür olarak dünyaya geldiklerini, ancak yaşamlarının, eşit koşullarda devam etmediğini fark ettiklerinde, hak ve özgürlük taleplerini dile getirmeye başlamışlardır.

19. Yüzyıl'ın başlarından itibaren siyasal, ekonomik, sosyal ve düşünsel alanlarda değişim yaşanması, toplum-

1 Michel, Andree. *Feminizm*. Çev. Şirin Tekeli. İstanbul: İletişim Yayınları. s: 11- 16.

2 A.g.e. s: 17-23.

3 A.g.e. s: 45- 46.

4 Arat, Necla. *Feminizmin ABC'si*. İstanbul: Simavi Yayınları, 1991. s: 16.

ların gelişme ve özgürleşme düzeyini arttırmıştır. Eşitlik ve özgürlük idealleri, toplumsal yaşama uygulanmaya başlanmıştır. Evrensel gelişmelerin yaşandığı bu dönemde; kadınlar, benimsenen eşitlik ve özgürlük ideallerinin kendi yaşamlarına uygulanmadığını görmüşlerdir. Ayrıca bu durumun biyolojik cinsiyetlerinin değil, cinsiyetçi toplumsal örgütlenmelerin sonucu olduğunu fark ederek, eşitlik mücadelesine girişmişlerdir. Yaşanan tarihsel dönüşümler ve Sanayi Devrimi, kadınların özel alanla sınırlandırılmasını pekiştirmiştir. Kamusal alanda etkin özneler olan erkekler akıl ve kültür ile kadınlar ise akıl-dışılık ve doğa ile özdeşleştirilmektedir. Aile kurumu içinde kadın ve çocuklar, erkek tarafından himaye edilmekte ve namusları güvence altına alınmaktadır.

Kadınların eşit haklar ve özgürlükler için başlattıkları mücadele, 19. Yüzyıl'ın ortalarında "feminizm" adını alır. Hooks, feminizmi "cinsiyetçiliği, cinsiyetçi sömürü ve baskıyı sona erdirmeyi amaçlayan bir hareket" olarak tanımlar.⁵ Feminizmin tarihsel süreci üç döneme ayrılmaktadır. 19. Yüzyıl sonu, 20. Yüzyıl başlarını kapsayan dönem feminizmin birinci dalgası olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemdeki temel mücadele alanı, kadınlara oy kullanma, eğitim ve mülkiyet haklarının tanınmasıdır. Amerika ve Avrupa'da kadınlar için oy hakkı mücadelesi

5 Hooks, Bell. Feminizm Herkes içindir. Çev. E.Aydın, B.Kurt, Ş.Özgün, A.Yıldırım. İstanbul: Çitlembik Yayınları, 2002. s: 1.

veren kadınlara "sufrajeterler" denmektedir. Türlü toplumsal ve hukuksal baskılarla karşılaşılan bu feminist aktivistler sayesinde 20. Yüzyıl'da tüm kadınlar seçme ve seçilme hakkına kavuşmuştur.

Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla, erkeklerin savaşa katılmaları nedeniyle, kadınlar evlerinden çıkarılıp fabrikalarda çalıştırılmaya başlanmıştır. Ancak kadınlara ödenen ücretler aynı iş için erkeklere ödenenden daha azdı. Sürdürülen mücadeleler sonrasında feministler, 1918'de Versailles Antlaşması ve Milletler Cemiyeti'ne "eşit işe eşit ücret" ilkesini koydurmayı başarmışlardır.⁶ Ancak savaş sonrası erkeklerin işlerine dönmesiyle kadınlar işten çıkarıldılar. Kadınlardan evlerine dönmeleri, istihdam olanaklarını erkeklere bırakmaları istendi. Ev kadınlığı ve annelik yüceltilerek kadınlar kamusal alandan dışlanmaya çalışıldı.

Batı'daki kadın hareketine koşut olarak ülkemizde de kadınlar, Tanzimat Dönemi'nde, bulundukları toplumsal yaşam koşullarına itirazlarda bulunmaya başlamışlardır. Modernleşmeye yönelik yapısal değişimler, II. Meşrutiyet Dönemi'nde başlamıştır. Bu değişimler, kadınların ev içinde anne ve eş olarak sınırlandırılmış yaşamlarını sorgulamaya başlamalarına neden olmuştur. Kendilerine yönelik eşitsiz toplumsal koşullara karşı hak ve özgürlük

6 <http://www.anarkismo.net/article/4070> 06.11.2009.

taleplerini basın yoluyla duyurmaya çalışmışlardır. Çakır, Osmanlı Kadın Hareketi adlı kitabında kadınlara ait dergi ve gazetelerle ilgili ayrıntılı bilgilere yer verir.⁷ Kadınlar çok çeşitli konularda talep ve şikayetlerini dile getirmişlerdir. Örneğin; erkeklerle aynı ücreti ödemelerine karşın vapurlarda kadınlara kötü yerlerin ayrılması, çok kadınla evlilik, eğitim hakkı, toplumunun gelişiminden pay alamamak.

Bu yayınlarda, kadınları bilgilendirmeye yönelik, evlilik ilişkileri, çocuk bakımı ve sağlık konularına yer verilmiştir. Ayrıca edebiyat, siyaset, sanat, ahlak ve tarih alanlarında kadınların kaleme aldığı yazılar yayımlanmıştır. Kadınların, hem kültür düzeylerini yükseltmeyi, hem de ülke içi ve dışında yaşananlardan haberdar edilmelerini amaçlamışlardır.

İlk kadın romancılarımızdan Fatma Aliye Hanım, kadınların gelişiminin erkekler tarafından engellenmesini evrensel bir sorun olarak görür. Avrupa ve Amerika'daki erkeklerin de Osmanlı erkekleri gibi, bilim ve sanat kapılarını kadınlara kapadığını ifade eder. Fatma Aliye Hanım'ın bir diğer önemli tespiti ise kadınların kendi tarihlerini bilmediklerini dile getirmesidir. 1892 yılında yayımladığı Ünlü İslam Kadınları adlı kitabı için araştırmalar yaparken, kendisi de geçmiş kuşaktan kadınlara ilişkin bilgilere ulaşmada sorunlar yaşamıştır. Batı'daki

7 Çakır, Serpil. Osmanlı Kadın Hareketi. İstanbul: Metis Yayınları, 1996 2.basım

meslektaşlarından çok daha önce kadınların kendi tarihlerini araştırmalarının önemine dikkat çekmiştir.⁸

Osmanlı kadınları, bir taraftan duygu ve düşüncelerini yayımladıkları gazete ve dergiler aracılığıyla duyururken, öte yandan kurdukları derneklerle örgütlü biçimde eyleme geçmeye başlamışlardır. Kadınlar, yardım, eğitim, kültür amaçlı derneklerin yanı sıra ülke sorunlarına çözüm arayan ve siyasal partilere bağlı derneklerde de görev almışlardır. Yardım dernekleri, örgütlü kadın hareketinin ilk aşamasını oluşturur. Kadınlar çeşitli etkinliklerin sonucunda topladıkları para ve eşyayı yoksul kadın ve çocuklara ulaştırmışlardır. Eğitim amaçlı kurulan dernekler, her yaşta kadınların eğitim alabilmesini hedeflemiştir. Bu amaçla okullar açmış ve yoksul kız öğrencilerin gereksinimlerini karşılamaya çalışmıştır. Kadınların mesleki eğitim alması ve iş yaşamına girmeleri hedeflenmiştir. Kültürel açıdan kadınların gelişimini sağlamaya yönelik dernekler de etkindir. Kütüphane, müze, atölye ve laboratuvarlar kurarak kadınları eğitmeyi, bu yolla toplumsal konumlarını iyileştirmeyi amaç edinmişlerdir. Müzik, resim, edebiyat, İngilizce öğrenimi ve bilimsel araştırmalar teşvik edilmiştir.⁹

Ülke sorunlarına çözüm bulmak için kurulan derneklerden en önemlisi, Me-

lek Hanım tarafından kurulan "Ma'mûlât-ı Dahiliye İstihlâk Kadınlar Cemiyet-i Hayriyesi"dir. Derneğin amacı, Osmanlı ekonomisinin dışa bağımlılığını azaltmak için, yerli malı ürünlerin kullanımını teşvik etmektir. Bu amaçla dernek, sadece yerli malzemelerin kullanıldığı bir terzihane açmıştır. Burada, hem tümüyle yerli ürünler imal edilmiş, hem de yoksul kadınlara iş verilerek kalkınmalarına destek olunmuştur. Düzenledikleri sergiler ve Siyanet adlı dergileriyle yerli ürünlerin tanıtımını yapıp, kullanımını özendirmeye çalışmışlardır. Dergide dönemin toplumsal yaşamı, kadınlara yönelik eğitim, çalışma ve edebiyat konularına da yer verilmiştir. Dernek, Birinci Dünya Savaşı yıllarında, İstanbul'un çeşitli semtlerindeki terzihanelerinde asker çamaşırları dikme işini de üstlenmiştir.¹⁰

Siyasi partilerin kadın dernekleri de kendi ideolojileri doğrultusunda konferanslar vermişler ve kadınlar partinin faaliyetlerinde görev almışlardır.¹¹

Osmanlı kadınları tarafından kurulan tek feminist dernek "Osmanlı Müdâfaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti"dir (Osmanlı Kadınının Hukukunu Savunma Derneği). Mezhep ayrımı gözetmeksizin tüm Osmanlı kadınlarını asil üye, yabancı kadınları ise yardımcı üye olarak kabul eden dernek, 28 Mayıs 1913'te kurulmuştur.

10 Çakır, Serpil. Osmanlı Kadın Hareketi. İstanbul: Metis Yayınları, 1996 2.basım. s: 54- 55.

11 A.g.e. s: 55- 56.

Dernek, Kadınlar Dünyası adlı yayın organıyla, kendi etkinliklerini kamuoyuna duyurmuştur. Ayrıca, "bilinçlendirme ve yol gösterme işlevleriyle Osmanlı kadınına yeni bir rol kazandırmaya çalıştığı gibi, kadınların harekete geçmesini de sağlamıştı.¹² "Kadınların toplumsallaşmasının önünde engel olarak gördükleri gelenekler; eşitsizlikler, hukuksal ve eğitim hakları yoksunluğuna karşı mücadele vermeye girişmişlerdir. Balkan Savaşı ve Birinci Dünya Savaşı yıllarında evlerinden çıkıp ülke menfaatleri için çalışmaya başlayan kadınlar, siyasetle de ilgilenmeye başlamıştır. Feminist hareketin birinci dalgası olarak adlandırılan bu dönemde, Batılı ve Osmanlı kadınlarının birbirine benzer mücadele pratikleri olduğu görülmektedir.

Siyasi anlamda kurulan ilk örgüt, 1923 Haziran'ında Nezihe Muhiddin başkanlığında kurulan "Kadınlar Halk Fırkası"dır. Adında "fırka" sözcüğü geçse de, örgütün ilk hedefi siyasi değil; ülke genelinde kadınların geri kalmışlığının eğitimle üstesinden gelinerek, kadınların toplumsal yaşama dahil olmaları ve ülke kalkınmasında etkin rol almalarını sağlamaktır. Uzak hedefleri içinde siyasi haklar da mevcuttur. Ancak parti kurma istekleri onaylanmaz. Ankara'da "Halk Fırkası" kuruluş aşamasında olduğundan, başında "kadınlar" sözcüğü olsa da benzer adla parti kurulması uygun görülmemiştir.

12 A.g.e. s: 57.

8 A.g.e. s: 23- 29.

9 A.g.e. s: 43- 54.

Parti kurma istekleri reddedilen kadınlara cemiyet kurmaları önerilir.¹³ Nezihe Muhiddin başkanlığında 7 Şubat 1924'te "Türk Kadınlar Birliği" kurulur:

"Türk Kadınlar Birliği 1935 yılında Cumhuriyet'in ilk uluslararası Dünya Kadınlar Birliği toplantısına da ev sahipliği yapmıştır. 1935 yılında yapılan 5. Dönem Milletvekili Seçimleri'nde, Meclis'e 18 kadın milletvekili girmiş ve Türk Kadınlar Birliği de, amaçlarını gerçekleştirdikleri düşünceyle, Dernek için fesih kararı almışlardır."¹⁴

1949'da tekrar açılan dernek günümüzde de varlığını sürdürmektedir.

Türkiye'de 5 Aralık 1934'te Anayasa'da yapılan değişiklik ile kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmiştir. Birçok Batılı ülkede de bu hak, Birinci Dünya Savaşı sonrası süreçte tanınmıştır. En temel mücadele alanı olan siyasal haklar elde edilmiş; kadın hareketi bu kazanım sonrası durgunluk dönemine girmiştir. Bu duruma; gerek mücadele edilmesini gerektiren koşulların ortadan kalktığına düşünülmesi, gerekse dünya savaşları sonrasında ülkelerin kalkınmasının kadınlar için de öncelikli bir sorun olarak görülmesi yol açmıştır.

İkinci feminist dalga Batı'da 1960'lı yılların sonlarında ivme kazanmıştır. Kadınlar,

13 Toprak, Zafer. "Halk Fırkası'ndan Önce Kurulan Parti Kadınlar Halk Fırkası". Tarih ve Toplum (51). İstanbul: İletişim Yayınları, 1988. s: 30- 31.

14 <http://www.turkkadınlarbirliği.org/tar.htm> 18.11.2009.

yasalarla sağlanmış eşit koşullara karşın, erkeklerden farklı yaşamsal pratiklere sahiptir. Kadınlar, uymaları beklenen toplumsal normların biyolojik cinsiyetlerinin değil, ataerkil sistemin ürünü olduğunu fark ederler. Bu durum, Simone de Beauvoir'ın "Kadın doğulmaz, kadın olunur" sözüyle sloganlaşır. Simone de Beauvoir "İkinci Cins" adlı kitabında, kadınlık durumlarının psikolojik, sosyolojik ve felsefi temellerini incelemiştir. Yazar, çok sayıda örneğe yer vererek kitabının okuyucular tarafından anlaşılır olmasını sağlamış, bu yönüyle feminist literatürün temel eserlerinin

İkinci feminist dalga Batı'da 1960'lı yılların sonlarında ivme kazanmıştır. Kadınlar, yasalarla sağlanmış eşit koşullara karşın, erkeklerden farklı yaşamsal pratiklere sahiptir.

den biri konumuna gelmiştir.

Kadınlara eğitim alma, çalışma yaşamına katılma, siyasi yapılar içinde yer alma ve güzel sanatlar alanlarında kendilerini geliştirme hakları tanınmıştır. Ancak kadınlar, yasalarla tanınan haklarını; yerleşik toplumsal normlar, gelenekler ve cinsiyetçi yaklaşımlar nedeniyle tam olarak yaşam pratiklerine geçirememektedir. Ayrıca ataerkil yapının hüküm sürdüğü ev içi alandaki eşitsiz roller de sürmektedir. "Özel alan" olarak tanımlanan evsel alanların aslında o kadar da özel olmadığı öne sürülmüştür.

Kadınların erkeklere tabi olduğu ve ikincilleştirildiği ev içi alan ve aile kurumunun da ataerkil cinsiyetçi sömürüyü üreten alanlar olduğu dile getirilir. Carol Hanish'in "Kişisel olan politiktir" sözü, feminist hareketin en önemli sloganlarından biridir.¹⁵

Kadınlar, bedenlerinin erkek denetiminden çıkmasını talep etmişlerdir. Batı'da, cinsellikle doğurganlığın birbirinden ayrılması için doğum kontrolünün yaygınlaştırılması talebi gündeme getirilmiştir. Tam olarak güvenli bir doğum kontrol sistemi, henüz yaratılamadığı için, kürtaj hakkının tanınması, kadının kendi bedeni üzerinde söz sahibi olması istenmiştir. Kürtaj hakkı, İngiltere'de 1967, ABD'de 1973, Fransa'da 1975, İtalya'da 1978 yılında tanınmıştır.

1960 sonrası dönemde de, kadınlar seslerini duyurabilmek için örgütler kurmuşlardır. Bunlardan biri de, ABD'de 1966 yılında Betty Friedan tarafından kurulan NOW (National Organisation of Women-Ulusal Kadın Örgütü) olmuştur. Özellikle evli ve çocuklu kadınları bir araya getiren örgütün üye sayısı 1971'de 10 bine ulaşmıştır. NOW, kadınların insan haklarına vurgu yaparak, toplumun kişisel gelişimleri için fırsat tanımasını ister: Çalışma yaşamına girebilmek, ücret eşitliği, aile hukukunun eşitlikçi temelde gözden geçirilmesi ve medyadaki cinsiyetçi tem-

15 Donovan, Josephine. Feminist Teori. Çev. A.Bora, M.A.Gevrek, F.Sayılan. İstanbul: İletişim Yayınları, 2005 3.basım. s: 273.

sillere son verilmesini talep ederler.¹⁶

Avrupa'da da ayrımcılığa karşı mücadele edebilmek için, örgütler kurulmuş, dergiler çıkarılmıştır. Üniversitelerde "Kadın Çalışmaları" bölümleri ve "Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezleri" açılmıştır. Feministler; medya, edebiyat, bilim dalları, kültürel ve sanatsal alanlarda, kadın temsillerini sorgulamaya başlamışlardır. Toplumsal cinsiyet rollerinin pekiştirildiği ders kitaplarının, cinsiyetçi kodlarını deşifre etmişlerdir. Feminist akademisyenler ve araştırmacılar, düşünsel, sanatsal ve bilimsel alanda araştırmalar yaparak, cinsiyetçi yapılanmanın kodlarını açığa çıkarmışlardır:

"Siyasi ideolojilerin tümü, özel alan-kamusal alan ayrımını destekler, kadınları özel alanlarla sınırlar. Kadınların, biyolojik cinsiyetleriyle bağlantılı olmayan ev içi rollerinin sürmesi, ataerkil sistemin kendini yeniden üretmesi ve varlığını sürdürmesine yol açar. Kökleri çok eskiye dayanan ataerkil sistem, kadınların görünmeyen ve ücretlendirilmeyen ev içi emeğinin sömürülmesine dayanır."

Kadınların, en önemli mücadeleye alanlarından biri de, kadına yönelik şiddet ve tecavüzü önleme amaçlıdır. Aile içi, cinsel, fiziksel, psikolojik ve ekonomik, her türlü şiddete karşı kampanyalar düzenlenmiş, bu yolla konuyla ilgili farkındalık ve duyarlılık

yaratılmaya çalışılmış ve sonucunda yasalarda şiddeti önlemeye yönelik iyileştirmeler sağlanmıştır.

Birleşmiş Milletler (BM) tarafından 1975-1985 dönemi "Kadın On Yılı" ilan edilmiştir.¹⁷ Ülkemizde ikinci dalga feminist hareket, bu dönemde canlanmaya başlamıştır. Batılı feminist yazarların kitapları Türkçeye çevrilmeye başlar. 1975 Aralık ayında, 27 kadın derneği tarafından "Ankara Kadın Kongresi" düzenlenir, kadınların lehine yasal düzenleme önerileri dile getirilir. 1978'de Uluslararası Nüfus Konseyi ile Türk Sosyal Bilimler Derneği ortaklaşa bir seminer düzenlemiş; sunulan bildiriler "Türk Toplumunda Kadın" adlı kitapta yayımlanmıştır.¹⁸ 1981 yılında, küçük gruplar halinde bir araya gelen feministler, bilinç yükseltme toplantıları yapmaya başladılar. 1982 Nisan ayında, YAZKO (Yazarlar ve Çevirmenler Kooperatifi) tarafından, Fransız feminist Giselle Halimi'nin de katıldığı 4 günlük "Kadın Sorunları Sempozyumu" düzenlenmiştir. Aynı yıl, haftalık Somut Dergisi'nde, 6 ay süreyle, feminist bir sayfa yayımlanmıştır.

CEDAW "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi"nin yaşama geçirilmesi için imza kampanyası düzenlenmiş; toplanan 7 bin imza, 8 Mart 1986'da TBMM'ne iletilmiştir.

17 Arat, Necla. Feminizmin ABC'si. İstanbul: Simavi Yayınları, 1991. s: 73

18 Arat, Necla. Feminizmin ABC'si. İstanbul: Simavi Yayınları, 1991. s: 75

tir. Tekeli, bunu ilk feminist eylem olarak nitelendirir.¹⁹ Kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın takipçisi olan feministlerin, ikinci eylemi bir yıl sonra İstanbul'da gerçekleşir. Bir yargıcın, bir kadının boşanma davasını, "Kadının sırtından sopayı, karnından sıpayı eksik etmeyeceksin" diyerek reddetmesi, kamuoyunda büyük tartışmalara yol açmış ve feministler tarafından "Kadın Dayağına Karşı" yürüyüş ve protesto eylemleri düzenlenmiştir.²⁰ Feministler; Türkiye'de de cinsiyetçi sömürü, şiddet ve ayrımcılığa karşı tepkilerini kampanyalar, protesto eylemleri, dergi ve kitapları aracılığıyla, kamuoyuna duyurmaya çalışmaktadır.

1989 yılında, ilk "Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi" İstanbul Üniversitesi'nde açılmıştır. Daha sonra aynı üniversitede, Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde "Kadın Çalışmaları Ana Bilim Dalı" açılarak yüksek lisans eğitimi verilmeye başlanmıştır. Zaman içinde diğer üniversiteler ve illerde de "kadın merkezleri" ve "kadın çalışmaları ana bilim dalları" açılmıştır.

1990'lı yıllar, feminizmin üçüncü dalgası olarak adlandırılır. Bu dönemde, kadınlar arasındaki farklılığa vurgu yapılmaya başlanır. Tüm kadınların ezilme biçimleri aynı değildir. Toplumsal gelenekler,

19 Tekeli, Şirin. "Birinci ve İkinci Dalga Feminist Hareketlerin Karşılaştırmalı İncelemesi Üzerine Bir Deneme". 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler. Ed.A.B.Hacımırzaoğlu. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1998. s: 342.

20 Arat, Necla. Feminizmin ABC'si. İstanbul: Simavi Yayınları, 1991. s: 77

16 Michel, Andree. Feminizm. Çev. Şirin Tekeli. İstanbul: İletişim Yayınları. s: 83- 85.

etnik kimlik, cinsel yönelim ve ait olunan sınıf, kadınlar arası farkları oluşturur. Feministler, farklılığın görülmesinin ve ezilme biçimlerine göre politika üretilmesinin önemini vurgular. Bu dönemde, kadınların erkeklerle eşit hak ve özgürlüklere sahip olma talebinin ötesinde, tüm dünyanın daha yaşanabilir bir yer olmasını talep eden “ekofeminizm” gibi daha kapsayıcı akımlara tanık olmaktayız. Bağımsızlık Bildirgesi’nden esinlenerek yazılan ekofeminist manifesto “Karşılıklı Dayanışma Bildirgesi” şöyle başlar:

“İnsanın gidişatı karşısında, yeryüzündeki insanlar arasında onları birbirine bağlayan, doğa yasaları altında eşit sorumluluklar yükleyen, insan türünün ve yeryüzündeki tüm canlıların refahına yeteri kadar saygılı yeni bir bağ yaratmanın zorunlu hale gelmesi, Karşılıklı Dayanışmamızı Açıklamamızı gerektiriyor.”

Bildirge şu sözlerle de son bulur:

“İnsan türünün hayatın ipliğiyle dokunmuş olmadığını kabul ediyoruz; biz bu dokumada ipliğiz. Dokuma için yapacağımız her şeyi, kendimiz için yapıyoruz. Yeryüzünün başına gelecek her şey yeryüzü ailesinin başına gelir.”²¹

Feministler dünya barışını tehdit eden her türlü unsura; savaşımlara, çevre kirliliğine, nükleer enerjiye, insanların temel hak ve özgürlüklerini kısıtlayan geleneklere karşıdır.

21 Donovan, Josephine. Feminist Teori. Çev. A.Bora, M.A.Gevrek, F.Sayılan. İstanbul: İletişim Yayınları, 2005 3.basım. s: 394.

sıtlayan geleneklere karşıdır.

Türkiye’de, 1990’da kadınla ilgili birçok kurum faaliyete geçmiştir. Başbakanlığa bağlı “Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü” kurulur:

“Avrupa’da birçok ülkede, kadın-erkek eşitliği konusunda kurumsallaşma süreci 1970’li yıllara denk düşerken bizim ülkemizde kadın-erkek eşitliğinin devlet içinde kurumsallaşma süreci 1987 yılında DPT bünyesinde Sosyal Planlama Genel Müdürlüğü bünyesinde kurulan Kadına Yönelik Politika

Feministler dünya barışını tehdit eden her türlü unsura; savaşımlara, çevre kirliliğine, nükleer enerjiye, insanların temel hak ve özgürlüklerini kısıtlayan geleneklere karşıdır.

kalar Danışma Kurulu ile başlamıştır. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, 6. Beş Yıllık Kalkınma Planı ve Nairobi İleriye Yönelik Stratejileri kadınla ilgili koordinatör veya icracı bir birim kurulmasını gerekli kılmıştır. Kadınlara eşitlik içinde, sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi alanlarda hak ettikleri statüyü kazandırmak üzere şimdiki adıyla Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü; 20 Nisan 1990 günlü Resmi Gazete’de yayımlanan 422 sayılı KHK ile ‘Kadının Statüsü ve Sorunları Başkanlığı’ adıyla ve Başbakan’a bağlı olarak kurulmuştur.”²²

22 http://www.ksgm.gov.tr/gmh_tarihce.php

Kurumun misyonu kendi internet sitelerinde şöyle tanımlanır:

“Ülkemizde kadın erkek eşitliğinin sağlanması, toplumsal yaşamın tüm alanlarında kadınların konumlarının güçlendirilmesi ve kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın önlenmesi için politikalar üretmek, strateji geliştirmek, tüm paydaşlarla işbirliği yapmak ve koordinasyonu sağlamak.”²³

Vizyonu ise “Toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerçekleştirilmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasında ürettiği politika ve geliştirdiği stratejilerle etkin ve başarılı bir kurum olmak” şeklinde ifade edilir.

Aynı yıl içinde, çalışanlarının tümünü gönüllülerin oluşturduğu, “Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı” kurulmuştur. Kurumun amacı, kadın hareketinin tarihi ve kadın çalışmaları alanında yapılan her türlü araştırmanın, yazılı ve görsel yayınların bir merkezde toplanmasıdır. Aynı yıl, başka bir önemli kurum olan, Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı; şiddete maruz kalan kadınların tüm gereksinimlerini karşılamak; aile içi şiddeti görünür kılmak ve mücadele pratiklerini yaygınlaştırmak amacıyla kurulmuştur. Vakfın kurulması, dayığa karşı kampanyalar sırasında ortaya çıkan gereksinime dayanır:

“Kampanya sürecinde ortaya çıkan tanıklar, karşılaş-

22.11.2009

23 <http://www.ksgm.gov.tr/misyon-vizyon.php> 22.11.2009

tiği şiddet nedeniyle avukat, doktor, kalacak yer talep eden kadınlar, dayanışma ağlarının oluşturulmasını zorunlu hale getirmişti. 1989 yılı Ocak ayında şiddete maruz kalan kadınların hukuksal ve pratik destek alabilecekleri bir telefon ağı oluşturuldu. Ancak bir süre sonra dayanışma ağlarının da yetmeyeceği, bir sığınağın gerekli olduğu somut biçimde ortaya çıktı. Şiddetle yüz yüze olan kadınlarla dayanışmayı sürdürmek, aile içindeki şiddete karşı mücadeleyi yaygınlaştırmak amacıyla 1990'da Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı kuruldu."²⁴

1991 yılında, koalisyon hükümetinin ortağı olan SHP'nin önerisi üzerine kadın sorunlarıyla ilgili bir devlet bakanlığı kurulur. 1993 yılında, Kadın Dernekleri Platformu tarafından Medeni Kanun değişikliği konusunda toplanan 100 bin imzalı dilekçe Meclis Başkanlığı'na sunulur."²⁵

1990'lı yıllarda kurulan, kadın derneklerinden en önemlilerinden biri, Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği'dir. (KA-DER) 1997 yılında kurulan derneğin kurucularından Kılıç, amaçlarının, siyasette ve kamu görevlerinde yer alan kadınların sayısının artmasını sağlamak olduğunu dile getirir. Dernek, kadın adayların kadınlık bilinci konusunda eğitim alması ve seçilebilmesi için gereken faa-

liyetleri düzenleyerek desteklenmesini sağlar. Bütün siyasi partilere eşit uzaklıkta durmayı ilke edinen dernek, kadınların yönetimde yer alma konusundaki demokratik haklarını kullanmasını destekler. Ancak desteklenecek adayların "yenilikçi, toplumu ileriye götürecek projeleri olan, her türlü fanatizme, yobazlığa, ırkçılığa, toplumsal kirliliğe, şiddete ve savaşa karşı çıkan, çevreyi koruma bilincine sahip kadınlar olması" koşulu da getirilmiştir.²⁶

Cinsiyetçi temsilin, en yaygın ve sürekli bulunduğu ortam, medyadır. Medyadaki cinsiyetçiliği izlemek ve müdahale etmeye çalışmak için, 2006 yılında kurulan MEDİZ (Kadınların Medya İzleme Grubu) 2008 yılında "Medyada Cinsiyetçiliğe Son" kampanyasını sürdürmüştür:

"-Medyanın arka sayfasında 'güzel', gündüz kuşağında 'kurban' ya da 'cani' hikayelerinde 'fedakar anne', 'iyi aile kızı' ya da 'kötü kadın', siyaset sayfalarında 'başörtüsü' ya da 'bayrak taşıyıcısı' ve mutfağında çalışıp 'görünmez' olmaktan bıktık!- diyerek başladığımız kampanya sırasında Medyada Kadınların Temsil Biçimleri Araştırması ile ulusal medyayı iki hafta boyunca düzenli izledik. Hem izlemenin sonuçlarını hem de medyada cinsiyetçiliği, 'Cinsiyetçi Olmayan Medya İçin' başlıklı konferansta konunun muhatapları ile tartıştık. Kam-

panyanın tüm açıklama, ilan, görselleri yanında konferans içeriği ve araştırmamızın tümünü yine 'Medyada Cinsiyetçiliğe Son' adıyla kitaplaştırdık:

- Yöneticilerinin yüzde 15'i kadın yüzde 85'i erkek

- Köşe yazarlarının yüzde 12'si kadın yüzde 88'i erkek

- Televizyonların siyasi tartışma programlarına katılan konukların yüzde 11'i kadın yüzde 89'u erkek

- Haber kaynaklarının yüzde 18'i kadın yüzde 82'si erkek

- Arka sayfa 'güzellerinin' yüzde 100'ü kadın yüzde 0'ı erkek

- Genel yayın yönetmenlerinin yüzde 0'ı kadın, yüzde 100'ü erkek olan medyadaki cinsiyetçiliğe itiraz ve müdahale etmeye devam ediyoruz..."²⁷

İnsanlığın yarısını oluşturan kadınların, haklarından yararlanabilmesi ve özgürleşebilmeleri için, bugüne dek büyük mücadeleler verilmiştir. Cinsiyetçi toplumsal düzenlemelerin açığa çıkarılması, kadınların ve çocukların maruz kaldığı şiddet ve hak ihlalleri için verilen mücadeleler sonucunda, toplumsal duyarlılık yaratılmaya ve yasalarda gerekli düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır. Tümüyle eşitlikçi toplumsal örgütlenmeye yönelik, atmamız gereken daha çok adım olduğu görülmektedir.

24 http://www.morcati.org.tr/tanisalim_bizimoykumuz.html 22.11.2009.

25 Tekeli, Şirin. "Birinci ve İkinci Dalga Feminist Hareketlerin Karşılaştırmalı İncelemesi Üzerine Bir Deneme". 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler. Ed.A.B.Hacimirzaoğlu. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1998. s: 343.

26 Kılıç, Zülal. "Cumhuriyet Türkiye'sinde Kadın Hareketine Genel Bir Bakış". 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler. Ed.A.B.Hacimirzaoğlu. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1998. s: 360.

27 <http://www.mediz.org/Kategori/16/1/Mediz-Hakkında.aspx> 22.11.2009

CİNSİYETE DAYALI İŞBÖLÜMÜ ÜZERİNE NOTLAR

kavramsal ve tarihsel ipuçları*

Melda Yaman

12

Günümüz ataerkil kapitalist toplumunda cinsiyete dayalı işbölümü teknik, yansız bir olgu değildir, erkeklerin toplumsal, politik ve iktisadi gücü ellerinde tutmasıyla bağlantılıdır. Erkeklerin gelir getiren, karar alma mekanizmalarında yer almalarını sağlayan, onlara toplumsal statü ve prestij kazandıran işleri üstlenmesi açık ki ataerkil sistemin erkeklerle sağladığı ayrıcalıklardan- dır. Ayrıca böylesi görevleri üstlenerek erkekler, kadınlar üzerindeki cinsel, toplumsal, iktisadi ve politik tahakkümü sürdürebilirler; bir başka deyişle cinsiyete dayalı işbölümü erkek egemenliğini koşullar, bu bakımdan cinsiyetçidir.

Peki bu süreç kapitalizm öncesi toplumlarda nasıl işlemiştir? Antik Yunan'da ya da feodal Avrupa'da kadınlarla erkeklerin görevleri ne şekilde

ayrılmıştır? Bu sorulara yanıt ararken, kritik üç noktayı göz önünde bulundurmak gerekir. Öncelikle, kadınların ve erkeklerin tüm emek etkinliklerinin, yalnızca, toplumsal üretimin bütüncül bir çözümlemesiyle anlaşılabilceği söylenebilir. İnsanlık tarihi boyunca toplumsal ihtiyaçlar içiçe geçmiş iki koşul emek süreciyle karşılana gelmiştir. Bir yanda ihtiyaç nesneleri ile bu nesnelerin üretilmesinde kullanılan aletlerin üretildiği süreç, öbür yanda çocuğun yetiştirildiği ve bakım ihtiyaçlarının karşılandığı emek süreci. Toplumsal üretimin çözülmesi, bu iki emek sürecinin özgül ve içiçe geçmiş yanlarını ele almayı gerektirir. İkincisi, özgül üretim tarzı kadınlarla erkeklerin emek etkinliğini şekillendiren koşulları hazırlar. Bu nedenle, her bir toplumsal formasyonda üretim tarzının

karakteristikleri ile ataerkil eşitsizliklerin karşılıklı ilişkisi –dayanışması ve çatışması- incelenmelidir. Üçüncüsü, farklı toplumlarda kadınlarla erkeklerin görevlerinin ayrışmasının, erkek egemenliğine ve kadınların tabiyetine etkisi araştırılmalıdır.

Toplumsal üretimin ikili karakterinden hareketle yapılacak bir çözümleme tarihsel maddeci bir yaklaşımın zorunlu koşuludur. Marx ile Engels 1845-46 yılları arasında birlikte yazdıkları Alman İdeolojisi'nde, Engels ise 1884 yılında yayımlanan Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni'nde böylesi bir yöntemden hareket etmiştir. Engels yapıtında maddi yaşamın üretiminin ikili özelliğine -bir yandan, yaşam araçlarının ve bunların gerektirdiği aletlerin

* Bu yazı Feminist Politika Dergisi'nin 2012 tarihli 16. Sayısı'nda yayımlanmıştır.

üretimi, öbür yandan bizzat insanların üretimi, türün üretmesi - dikkat çekmişti.

Ancak Marx, kapitalist üretim ilişkilerini incelediği muazzam yapıtı *Kapital*'de bu yönütemi unutmuş görünmektedir. Marx genelleşmiş meta üretimi olan kapitalist üretimi incelemiş, ancak, kapitalist toplumda ne emek gücünün yeniden üretimi ne de neslin üretmesi bağlamında kadınların hane içindeki kullanım değerleri üretimine değinmiştir. Oysa *Kapital*'in taslağı, 1857-58 elyazmaları *Grundrisse* bakın şu cümlelerle açılmaktadır:

"Ele alacağımız konu öncelikle maddi üretim[dir]. Başlangıç noktamız, şüphesiz, toplum içinde üretim yapan bireyler – dolayısıyla bireylerin toplumsal olarak belirlenmiş üretimi[dir]."

Bu sözlerin ardından Marx'ın neslin üretmesini ve bakım işlerini **maddi bir üretim süreci** olarak ele alması beklenirdi. Çünkü, açık ki, kapitalist toplumda kadınların hane içindeki emek süreci maddi bir üretim sürecidir. Çocuk, yaşlı, hasta ve kocaların bakım işleri fiili üretim süreçleridir. Kritik olan, bu

emek etkinliklerinin kadınların doğasından kaynaklanmamasıdır. Kadınlar insan neslinin üretmesinde biyolojik özelliklerinden ötürü gebelik, doğum ve emzirmeyi üstlenirler. Ancak, bunun ötesinde bakım hizmeti vermelerini gerektirecek

da nitelik farklılaşması söz konusu değildir. Örneğin, kapitalist toplumda çocuk bakımı gibi toplumun yeniden üretimiyle ilintili işler hane içinde kadınlarca yürütülürken, erkekler, genelde, ihtiyaç nesnelerini üretmek üzere hane dışı

şında ücretli işçi olarak çalışırlar. Ücretli emek kapitalizme özgü bir emek biçimidir ve artı-değer sömürsünün koşuludur. Erkeklerin ücretli çalıştığı işliklerde üretim sermayenin işleyişine tabî meta üretimidir.

Hane içinde kadınların bakım işi meta karakteri taşımadığı, kullanım değeri üretimine dayandığı ve karşılığında ücret alınmadığı için piyasadaki ücretli işten ayrılır. Ücretli emek sürecinde üretilen ürünler ihtiyaç sahipleriyle mübadele (piyasa) dolayısıyla buluşurken, hane içinde kadınların ürettikleri ürünler hane üyelerinin tüketimine *dolaysızca* sunulur. Elbette ki kadınların kullandığı besinden temizlik gerecine bütün hammaddeler, pişiriciden temizleyiciye bütün emek araçları sermaye birikiminin ürünleridir, yani metadır. Kapitalist gelişme, tüketim biçimine de etkiyerek neyin ne şekilde tüketileceğini, dolayısıyla

biyolojik bir neden bulunmamaktadır. Bu işler, kadınlara ataerkil toplumsal ilişkilerce yüklenmiştir; diğer bir deyişle toplumsal belirlenimlidir. Ne var ki Marx, *Grundrisse* ve *Kapital*'de toplumsal üretimin önemli bir bileşenini oluşturan kadınların hane içindeki üretimini toplumsal üretimin asli bir bileşeni olarak incelememiştir.

Bu ikili üretim süreci toplumların "gelişiminde" birbirini dolayım lamıştır. Kimi toplumda iki süreç mekan ve nitelik bakımından birbirinden nispeten kopukken kiminde böylesi mekansal ayrışma ya

siyla kadınların hane içindeki etkinliğini de belirler. Bununla birlikte, kadınların ürettikleri ürünler meta değildir çünkü mübadele değeri taşımazlar. Ancak kadınlar, meta karakteri taşıyan emek-gücünün yeniden üretiminin önemli bir bölümünü karşılarlar. Ayrıca, insan yavrusunun bakımı ve yetiştirilmesi, aynı zamanda, üretici gücün yetiştirilme sürecinin bir parçasıdır. Elbette ki kadınlar, hane içinde kapitalist üretime özgü sömürü biçimi olan artı-değer sömürüsüne uğramazlar; ne var ki, zamanlarının büyük bölümünü, karşılıksızca, erkeklerin ve öbür hane üyelerinin bakıma ayırmaları, özgül bir emek sömürüsüne tabi olduklarını düşündürür.

Ücretli iş edinen kadınların emek süreci de özgüllükler barındırır; kadınlar emek güçlerinin yanı sıra reklamcılıkta olduğu gibi bedenlerinin metalaşmasına ya da adet günlerinin takibindeki gibi çeşitli ataerkil tahakküm biçimlerine maruz kalabilirler.

Kapitalizm öncesi toplumlarda bu iki süreç günümüz toplumları kadar keskin farklılıklar içermemekle birlikte, kadınlarla erkeklerin toplumsal görevleri ayrılmıştır. Örneğin meta ilişkilerinin gelişmediği feodal toplumlarda toplumsal üretim geçimlik üretime dayalıdır. Tarımsal üretimin yapıldığı toprak ya da zanaat üretiminin gerçekleştiği işlikler her zaman değilse de sıklıkla hanein uzantısı konumundadır. Kadınlar başlıca üretim alanı toprakta çiftçiliğin yanı sıra yer yer zanaat üretimine katılmış, kovuluncaya dek çeşitli loncalarda örgütlenmişlerdir. Akademik erkek egemen tıp kurulumu, kadınlar bu alandan dışlanıncaya dek tek şifacılar kadınlardır. Emek etkinliklerinin çeşitlenmesiyle prestij, özerklik ve cinsel bağımsızlık kazanmaya başlamalarının ardından birçok zanaatın kadınlara yasaklanması, erkek hekimliğin kurumsallaşması ve elbette cadı avı -direnen kadınlar zorla susturulmuş, ya da diri diri yakılmıştır-, cin-

siyete dayalı iş bölümünün kadınlarla erkekler arasında bir mücadele alanı yarattığını düşündürür; zira ataerkil feodal toplumda erkekler, kadınların ebelikle ya da zanaatçılıkla edindiği toplumsal prestiji ve bağımsızlığı, emek etkinliklerini kısıtlayarak ellerinden almıştır. Böylece, erkekler kendilerinin ve kadınların görevlerini yeniden tanımlayarak yeni bir iş bölümü yaratmış, aynı zamanda kadınların bedeni ve emeği üzerindeki tahakkümü güçlendirmiştir.

Bununla birlikte feodal toplumda da bakım yükü yine kadınların omuzlarındadır. Çocuk bakımı, örneğin, günümüzdeki gibi kadınların temel uğraşı değilse de, hane içindeki kadınların yükümlülüğündedir. Çocukların erken yaşlardan itibaren üretici güç görülmesi, kapitalist topluma kıyasla feodal toplumda emek gücünün özgüllüğünü ortaya koyar. Feodal haneler emek gücünün üretildiği ve yeniden üretildiği yer olduğu gibi "is-

tihtam edildiği" yerdir de. Feodalizmin son dönemlerinde cinsler arasında kurulan yeni işbölümüne yeni kadınlık tarifi eşlik etmiş, annelik ve kadınlık, iffet ve namus gibi ataerkil normlarla "bezenererek" yeniden tanımlanınca, çocuk bakımı yükü de ağırlaşmıştır. Kadınlarla erkeklerin görevleri fiilen ve zaman zaman da mekansal farklılaşsa da, benzer karakterdedir. İster -uzak tarlalarda- tarımsal üretim ister - hane dışında- işliklerde zanaat üretimi isterse hane içinde çocuk bakımı olsun, hemen bütün işler, genellikle, ihtiyaç için üretim kategorisindedir. Ayrıca feodal üretim biçiminde -erkek- derebeyinin -erkek ya da kadın- serfin artık ürününe el koyması, kapitalist artı-değer sömürsüne kıyasla daha görünürse de, feodal toplumda kadınların hane içi emekleri, kapitalist toplumda olduğu gibi "görünmezdir".

Cinsiyete dayalı işbölümü ataerkil sistemin devamlılığının koşuludur. Ataerki, kadınlara ve erkeklere farklı görev

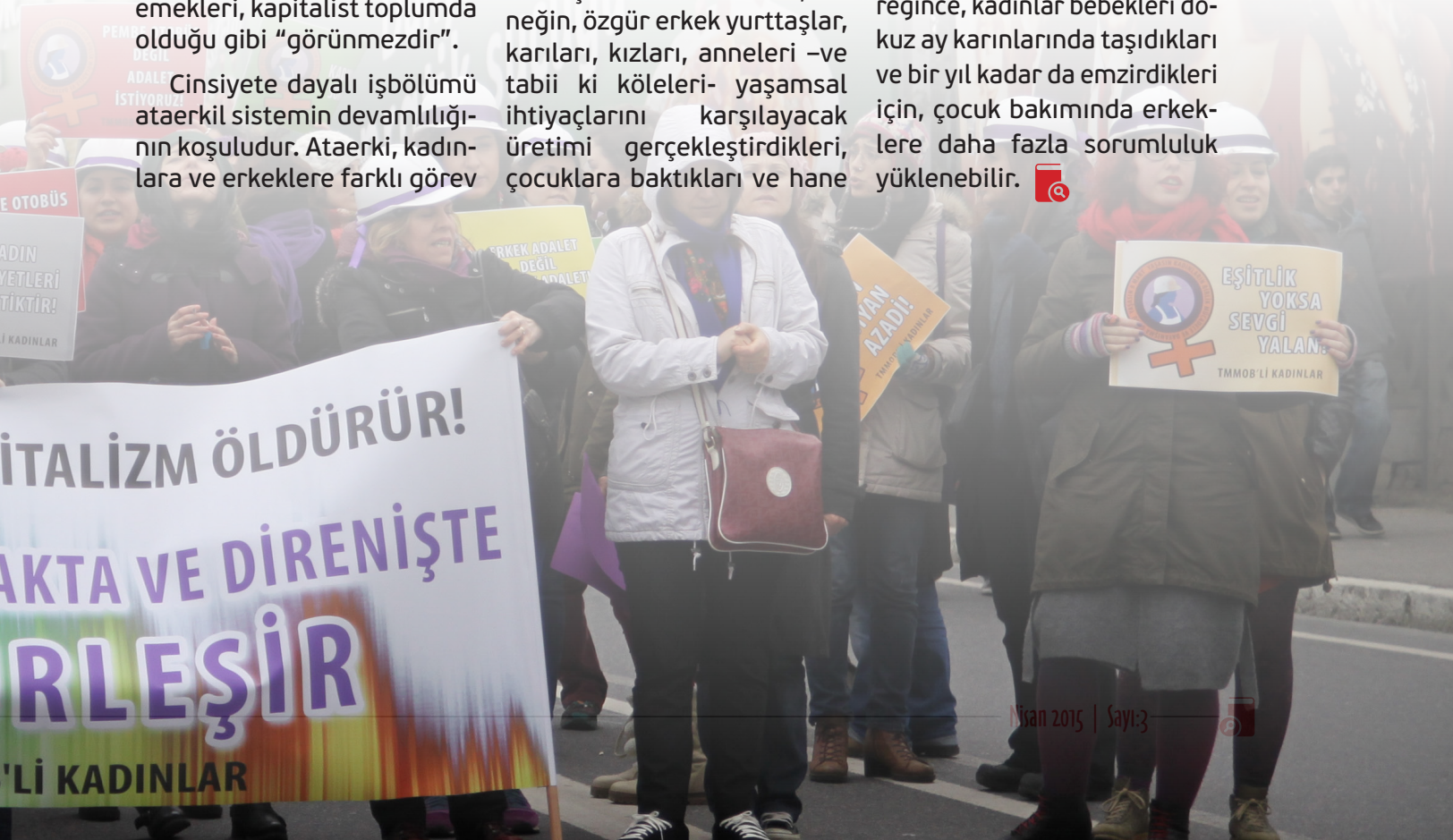
ve sorumluluklar yükleyerek, erkeklerin egemenliklerini sürdürmesini ve kadınları denetim altında tutmasını sağlamaktadır.

Günümüzde erkeklerin düzenli bir gelir edinmesi, toplumsal kaynaklara erişimi, sanatsal, bilimsel etkinliklere katılımı daha kolayken, hane içindeki bakım sorumlulukları kadınların ücretli bir işte çalışmasının, çeşitli etkinliklere katılmasının, kendini geliştireci bir uğraş edinmesinin önündeki başlıca engeldir.

Öyle ki, tarihte yönetici, düşünür, bilimci ya da sanatçıların büyük çoğunluğunun erkek olmasının maddi koşulları bulunmaktadır; kadınlara felsefe, bilim ve sanat gibi alanlar kapatılmış, bakım işleri yüklenmiştir. Antik Yunan'da, örneğin, özgür erkek yurttaşlar, karıları, kızları, anneleri -ve tabii ki köleleri- yaşamsal ihtiyaçlarını karşılayacak üretimi gerçekleştirdikleri, çocuklara baktıkları ve hane

içindeki işleri düzenledikleri içindir ki, demokrasi üzerine konuşmaya ya da felsefe ve sanata vakit bulabilmişlerdir. Kadınlarsa politik yaşamdan dışlanmış ve oikos (hane) yönetimiyle sınırlı görevlerden sorumlu tutulmuşlardır. Aristoteles'in köleliği de kadınların "görevlerini" de doğal bulması bundandır.

O halde açıktır ki, kadınların özgürleşmesinin ve gerçek anlamda eşitlikçi bir toplumun koşulu, toplumsal görevlerin kadınlarla erkeklere eşitlikçi bir biçimde dağıtılmasından geçer. Böylesi bir toplumda cinsler arasındaki işbölümü kadınlarla erkeklerin üreme edimindeki görevlerinin farklılaşmasıyla sınırlı kalacaktır. Hakkanietli bir bölüşüm gereğince, kadınlar bebekleri dokuz ay karınlarında taşıdıkları ve bir yıl kadar da emzirdikleri için, çocuk bakımında erkeklere daha fazla sorumluluk yüklenebilir.

MÜHENDİSLİKTE KADIN OLMAK

Hilal Dankaz

16

Ataerkil Toplum Yapısı: Kadın Ne Anlar Mühendislikten...

Mühendislik mesleği genelde kadınlara pek yakıştırılmaz, erkek işi olarak görülür. İş hayatında bu ayrım biz kadınların karşısına sıklıkla çıkarılıyor, üstelik bu ayrım sadece erkekler tarafından yapılmıyor. Yüzyıllardan beri içimize işleyen ataerkil toplum yapısı sebebiyle çoğu zaman bu ayrımı erkeklerden daha çok biz kadınlar yapıyoruz. Meslek seçiminde kadına uygun olan aranıyor hep. Sekreterlik, öğretmenlik, hemşirelik gibi meslekler benimseniyor, ama mühendislikten uzak duruluyor. Toplum; erkek fiziksel olarak kadından güçlü olduğu halde tarlada çalışan, yük taşıyan, hayvancılıkla uğraşan kadını normal görüyor, ama mühendis olanı garipsiyor.

Eğitimde Fırsat Eşitliği

Ailenin eğitim yapısı, kadının hayattaki rolünü doğrudan etkiliyor. Meslek sahibi olabilen kadınların ailelerinin eğitim oranlarının genelde daha yüksek olduğu biliniyor. Toplumumuzdaki genel aile yapısında erkek doğumdan itibaren her konuda serbest ve doğal bir şekilde eğitimde de önceliklidir. Erkeklerin eğitimi için her türlü imkan zorlanırken; kadınların eğitim hakkını kazanabilmeleri, kendi çabalarıyla oluyor.

Üniversiteyi kazanabilen kadınlar için ailenin gönderip göndermeyeceği gündeme gelebilirken, bu sorunu yaşayan bir erkek neredeyse yoktur. Kadın üniversiteye gitti diyelim, yurtta kalması daha güvenli, giriş-çıkış saatleri belli zihniyeti hakimdir

genelde. Kız yurtlarında son giriş saati uygulaması vardır ve bu saate uymayanlar için tutanak tutularak işlem yapılırken erkek yurtlarında böyle bir uygulama söz konusu değildir. Çocukluktan başlayan kadın erkek ayrımı üniversitede de devam ediyor.

İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) Kadının Atölyesi Kulübü'nün "Kadın-Erkek Rollerini Değerlendirme Anketi" adlı bir çalışmasında; şöyle denilmektedir:

"Kadınların arasından neden bir Shakespeare ya da Einstein çıkmadığını 'Doğamız gereği...' ile başlayan cümlelerle anlatmak mümkün olamaz. Shakespeare'in kız kardeşi Shakespeare gibi evden kaçıp başka bir şehre gitseydi, yolda başına gelebilecekler sizce neler olurdu? Sizce hangi anlayış

Shakespeare'in kız kardeşine kaçma imkanı vermedi? Bugünün 'Kadınlardan mühendis çıkmaz' anlayışı olabilir mi?"

Farklı örneklerdeki anlayışların benzer olması, bu görüşlerden birine taraf olanların, diğer konularda da olağan bir şekilde benzer algılarla hareket ettiğini gösteriyor. Kadından mühendis olmaz diyen erkeklerin yüzde 65'i ders notlarını bayan arkadaşlarından alıyor. Ne ilginç, değil mi!

Üniversitede iken aldığım derslerde hocalarımdan bazıları sınıfa hitap ederken, "Evet beyler" sözünü kullanırlardı. Bunu elektrik mühendisliğini bir erkek mesleği olarak görüp mü yaptıklarını hiç sorgulamadım. Bana da doğal gelirmiş meğer. Bu baskının hayatın ilerleyen dönemlerinde, iş hayatında daha hissedil-

ir olduğunu gördüm.

Mühendislik Nasıl Bir Meslek?

Mühendislik mesleği farklı şekillerde tanımlanabilir belki. Amerika Birleşik Devletleri'nde yükseköğretim kurumlarının uygulamalı bilim, mühendislik, teknoloji ve bilişim alanlarındaki programlarını akredite eden ve sivil toplum kuruluşu olarak faaliyet gösteren ABET'in (Accreditation Board for Programs in Engineering and Technology) mühendislik tanımını şöyle;:

"Mühendislik, matematiksel ve doğal bilim dallarından, ders çalışma, deney yapma ve uygulama yolları ile kazanılmış bilgileri akıllıca kullanarak, doğanın kuvvetleri ve maddelerini insanoğlu yararına sunmak üzere ekonomik olan yöntemler geliştiren bir

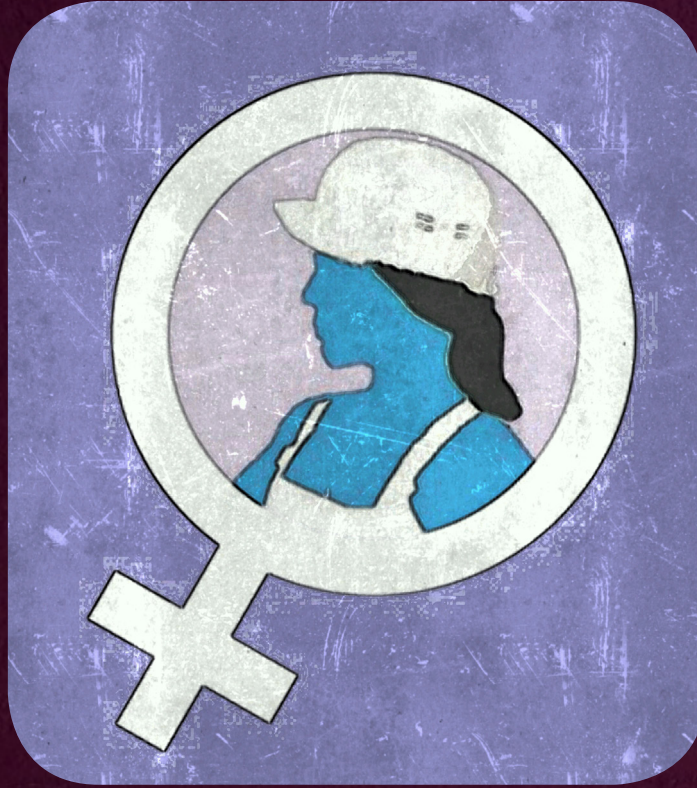
meslektir."

Bu tanıma göre, mühendislikte erkeklerin kadınlardan daha yetenekli veya daha başarılı olabileceği sonucunu çıkaramıyorum, ya siz? Mühendislik beden değil, beyin işidir.

Mühendislik Diplomasını Alsak Bile...

Kadın meslek hayatına 1-0 yenik başlıyor. Ailede, toplumda, eğitimde karşılaşılan eşitsizlikler işe başvuru aşamasında da kadının peşini bırakmıyor. İşin bir parçasını pazarlama oluşturuyorsa kadın tercih ediliyor. Kadının cinsel kimliği kullanılmak isteniyor. Kadın çoğu zaman aldığı eğitime paralel bir işte çalışmıyor ya da çalıştırılmıyor.

Kadınların özellikle erkek egemen sektörlerde çalış-

masının elbette türlü zorlukları var. Ama en çok yaşanan zorluk; önyargıları yıkmak konusunda... İşin eğitim kısmının tamamlanmış olması, bu sorunu aşmaya yetmiyor.

Kapitalizmin Krizi Kadın Mühendisi Vuruyor...

Ekonomik krizden en çok çalışan kadın etkileniyor. Masrafları kırmak söz konusu olunca akla işten çıkarma; işten çıkarma söz konusu olunca da akla ilk kadın geliyor.

EMO, 2009 yılı içerisinde, üyeleri olan elektrik, elektronik, elektrik-elektronik, elektronik haberleşme, bilgisayar ve biyomedikal mühendisleri üzerinde "Küresel Krizin Etkileri: EMO Üyelerinin İstihdamı" araştırmasını yapmıştır. Bu çalışmada kadın mühendislerde işsizlik oranının ortalama işsizlik oranından daha yüksek olduğu saptanmıştır. EMO üyesi mühendisler arasında yüzde 10 olan işsizlik oranı kadın EMO üyesi mühendisler arasında yüzde 17.1'e çıkmaktadır. EMO üyesi

mühendislerin yüzde 10'u kadınlardan oluşmaktadır, Kadın mühendislerin yüzde 65.8'inin küresel ekonomik krizden çeşitli şekillerde etkilendikleri belirlenmiştir.

Kadınlar ekonomik anlamda özgürlüklerini, gün be gün gericileştirilen toplum yapısı içerisinde adım adım kaybetmektedirler.

Sermayenin krizi ve geri ci zihniyetin baskısı altında kadınlara yönelik ayrımcılık giderek artmaktadır. Yalnızca ekonomik değil, şiddet, taciz, tecavüz gibi insanlık dışı uygulamaların üstü de örtülmeye çalışılmaktadır.

Ne Yapmalı?

Temelde tüm çalışan kadınların yaşadıkları sıkıntılar, problemler var. Ancak mühendislik toplumumuzda tamamıyla erkek işi olarak görüldüğü için kadınlar bu alanda maalesef daha fazla problem

yaşamaktadırlar.

Her mühendislik disiplininin kendine has çalışma prensiplerinden kaynaklı farklı alanlarda farklı deneyimlerden

söz etmek mümkündür. Ancak hepsi "mühendisliğin erkek işi olarak görülmesi" ortak paydasında birleşiyor.

Okulu bitirdik, kabullenmeler de "mühendisiz" artık. Daha iyi işler başarabilmek, mesleğimizde daha güzel yerlere gelebilmek hedefimiz olmalıyken, maalesef ki biz mücadelemizin en büyüğünü kadın kimliğimizle var olabilmek için veriyoruz. Bu mücadeleden vazgeçmeyip daha cesur davranabildiğimiz sürece ve mesleğimize dört kolla sarılabildiğimiz sürece her şey çok daha güzel olacak.

Hakların eşit olduğu; sınıf, ırk, hak ayrımının olmadığı güzel günler için; kadın kendine inanmalı, güvenmeli ve örgütlenmelidir.

Erkek gibi kadın olmak zorunda değiliz, KADIN GİBİ KADINIZ.

SÖYLEŞİ:

Remzi Altunpolat

Emel Akpınar

19

İstersen başlarken biraz literatüre ısınalım ve kendimizi eril, heteroseksist dilden kurtaralım. Örneğin hep duyduğumuz bir tartışma ile başlayabiliriz: Neden "cinsel tercih" değil de "cinsel yönelim"?

"Tercih" sözcüğü oldukça sorunlu bir kavram. Öncelikle şu soruyu sormak gerekli "cinsel tercih" denildiğinde neden akla LGBT'ler geliyor da heteroseksüeller gelmiyor? Söz konusu adlandırma niçin LGBT'ler için kullanılıyor da heteroseksüeller için kullanılmıyor? Cinsel tercih

Bugüne dek toplumsal cinsiyet duyarlılığı anlamında pek çok konuyu siz okuyucularımızla paylaştık. Bu satırlardan sizlere sesimizi duyurmaya çalıştık. Hayata feminist bir gözle bakma kaygısı taşıdık. Şüphesiz, toplumsal cinsiyet hassasiyetimizin önemli bir bölümü de LGBT'ler. Ancak – bizler de öğrenme sürecimizin çok başlarında olduğumuzdan- bu konuya önceki sayılarımızda pek yer veremedik. Biz de başlangıç olarak işin ehline danışalım dedik. Kaos GL Genel Sekreteri Remzi Altunpolat ile keyifli ve öğretici bir söyleşi gerçekleştirdik.

kavramsallaştırmasının altını kazıdığımızda şöyle bir zihinsel koda yaslandığını görürüz: "Eşcinseller kendi eşcinselliklerini tercih ediyorlar." Eşcinselliğin tercih olarak adlandırılmasının mantıksal olarak var olduğu yer; eşcinsellikten vazgeçilebileceği, tedavi yoluyla düzeltilebileceği. Hatta "Ayrımcılığa uğruyorsan yahut şiddet görüyorsan katlanacaksın, zira sen kendin tercih ettin". Öldürülebilirsin de.

Bir bakıma Su testisi su yolunda kırılır zihniyeti. Peki, ayrımcılığa, dışlamaya, ötekileştirmeye maruz kalacağını bile bile kişi

hakikaten böyle bir zor hayatı niye "tercih" etsin?

Yani egemen algı bunu bir "hastalık" olarak kodlayarak "iyileşme" fikrini bilinçaltına üflelemeye çalışıyor.

Aslında esas mesele; cinselliğin belli bir türünü, ki o da heteroseksüelliktir, merkeze almak. Heteroseksüellik dışındaki cinsellikleri, cinsel halleri, cinsel kimlikleri doğal ol-

mayan, norm olandan sapmış, meşru olanın dışında tanımlamak ve ikincil/tâbi bir konuma yerleştirmek. Çünkü egemen sistem, cinselliği üreme, neslin devamı esası üzerine inşa ediyor; dolayısıyla eşcinsellik/biseksüellik/transseksüellik doğal akışı bozan varoluşlar olarak işaretleniyor.

Bu bağlamda LGBT hareketinin politik olarak da sahiplendiği "Cinsel yönelim" kavramı şu itirazı içeriyor: Hayır bu basit bir tercih değil, insan cinselliği toplumsal, psikolojik, biyolojik pek çok parametrenin devreye girdiği karmaşık bir süreçler bütünü. Bu süreçler içerisinde şekillenen bir cinselliğe sahibiz. LGBT hareketinin tarihine bakıldığında, hareketin ilk ortaya çıktığı 1960'ların sonunda; eşcinselliği "doğaya aykırı" kabul eden hâkim söylem karşısında eşcinselliğin de heteroseksüellik kadar doğal ve normal olduğuna dair güçlü bir söylemsel stratejinin araçlarından aynı zamanda cinsel yönelim kavramı. Zira heteroseksüellikle "eş/eşit" olmaya dair bir vurgu.

Peki, yaşama karşı bu politik duruştan yola çıkarak, o yaşamın pratiklerine gelelim. Örneğin gündelik hayatta çeşitli alanlarda karşılaşılan hak kayıpları neler?

Hak kayıplarından ziyade acaba LGBT'ler mevcut haklardan eşit şekilde yararlanabiliyorlar mı yahut bu haklara erişebiliyorlar mı diye formüle etmek lazım zannımca. Biraz önce dediğim gibi heterosek-

süelliğin merkeze alındığı, eşcinselliğin, transseksüelliğin ya da şu an aklınıza gelmeyen her türlü cinsel oluşun/pratiğin/kimliğin reddedildiği ve tüm toplumun buna göre yapılandırıldığı "heteronormatif sistem" - heteronormativite, kapitalizm gibi, ataerkillik gibi bir sistemdir- LGBT'lerin haklarını da yok sayacaktır. Şunu da unutmamak gerekir: Heteronormatif sistem sadece LGBT'leri inkâr etmekle ve ezmekle kalmaz heteroseksüelleri de "gerçek kadınlar ve erkekler" olmaya zorlar. Yani verili erkeklik ritüellerini yerine getirmeyen bir erkek, heteroseksüel de olsa onun erkekliği şüpheli hale gelir.

Sistem açısından bakınca, heteroseksüellik bu kadar merkezde olmasa, bir "gerçek" kadın ve erkek tanımlamaya ya da bunun üzerinde düşünmeye gerek kalmayacak.

Elbette. Çünkü bu iktidar düzeneği, toplumsal cinsiyetin her iki yanını, yani kadınlığı ve erkekliği, bunlara dair rolleri, performansları, kadın ve erkek bedenlerini yapılandırıyor. Mevcut olandan her türlü farklılık ya da farklılaşma eğilimi damgalamayı da beraberinde getiriyor. Hakikaten eşcinsel olup olmadığınızdan bağımsız olarak da damgalanabilirsiniz. Heteronormatif sistem, sizi bu hegemonik erkeklik değerlerine ya da verili kadınlığa uymaya zorlar. Dolayısıyla ataerki ile iç içe geçmiştir. Devlet heteronormatiftir, ekonomi büyük ölçüde heteronormatiftir, toplumsal hayatın bütün yüz-

leri heteronormatiftir. Nasıl ki cinsiyetçilik patriyarkanın neticesi olan bir ideolojiyse, heteroseksizm de heteronormatif sistemin doğurduğu bir ideolojidir. Bir tür ırkçılık, Etienne Balibar'ın deyimiyle "ırkı olmayan bir ırkçılık". Homofobi, transfobi ve bifobi aslında bir sonuç, heteronormativitenin, heteroseksist ideolojinin bir sonucu. Bu arada homofobi, LGBT'lerin yok sayılmasını ya da LGBT'lere yönelik düşmanlığı tüm boyutlarıyla anlamlandırmak için yeterince açıklayıcı bir kavram değil. Meseleyi sadece psikolojik bir duruma indirgediği gibi bildiğimiz anlamda fobilerle de benzerlik göstermiyor. Mesele karanlıkta kalma korkusu gibi bir korku değil bu.

Fobi gerçekten psikolojik bir rahatsızlık; ama homofobiden doğmuş bir nefret eylemini "hastalık" olarak açıklamak, konuyu politik bağlamından koparıp şiddeti meşrulaştırıyor olsa gerek.

Kuşkusuz öyle. Homofobi dediğimizde sanki homofobik davranış gösteren kişinin bireysel bir özelliğiymiş gibi bir algıya yol açıyor. Oysa toplumsal iktidar ilişkileri içinde ortaya çıkan, belirlenen ve egemenlerce yönetilen bir düşmanlık var.

Başa dönersek, muhakkak ki verili sistem içerisinde LGBT'lere yönelik ayrımcılığın farkında olmak, bu ayrımcılıkla mücadele etmek ve kurumları bu yönde düzeltmeye çalışmak önemli. Ancak ayrımcılık bir sonuç, bu ayrımcılığı ya-

ratan ve tüm yaşamı kaplayan heteroseksist ideolojiyle mücadele etmenin esas olduğunu akıllardan çıkarmamak gerekiyor. Bugün Batı'da- merkez kapitalist ülkelerde- LGBT'ler yurttaşlık hakları düzleminde önemli kazanımlar elde etmişlerdir; ama baktığınızda sistem hala heteroseksistir. Heteronormativite hala yerli yerinde. Türkiye'de ise ayrımcılık her alanda, her zeminde üretilmektedir. Bu ayrımcılık devlet tarafından, kurumlar tarafından, toplum tarafından sistematik bir biçimde üretilmekte ve organize edilmektedir. LGBT'ler en iyi ihtimalle damgalanır, belirli alanlara ve mekânlara hapsedilir. Çalışma hayatında, imal edilmiş eşcinsel stereotipine, imajına uygun işlerde çalışabilirsiniz. Tabi bu arada söz konusu eşcinsel imajının/

stereotipinin erkek eşcinseller bağlamında imal edilmiş olduğunu söylemeye gerek yok sanırım. Zaten eşcinsel denince akla ilk gelenler eşcinsel erkeklerdir, kadın eşcinselliği üzerine pek düşünülmez. Olsa olsa bir tür pornografik malzeme, fantezi unsuru haline getirilmiştir.

Erkek-merkezli heteroseksist sistemin içinde lezbiyenlik galiba biraz "erkekliğe hakaret" gibi algılanıyor... Tabi ülkemizde bu kadar önemsenen bir "erkeklik" kavramı üzerine çok da fazla düşünülmemiş,

çalışılmamış olması ayrıca ironik.

Sorun şurada; erkeklik aslında bir iktidar pozisyonunu işaret ediyor. Bu anlamda erkek eşcinselliği, "erk ve "erkeklik kaybı" eş tutulur. Eşcinsel erkek "efemine/efemineleşmiş" olandır. Dolayısıyla kadınsı sayılan işlerde çalışan işlerle iştigal eder. Kuaför, modacı, sanatçı olabilir. Tekstil ya da reklam sektöründe çalışabilir. Son yıllarda ana akım medyanın öne çıkardığı eşcinsel figürü

de bunu destekleyecek mahiyette: İyi tüketim alışkanlıkları olan, iyi bir gelire sahip her daim neşeli/eğlenceli ve zevkleri olan orta-orta üst sınıf insanlar. Hakiki durum böyle mi? Değil. Aslında bu da stereotipleştirme. Bir hekimin, mühendisin, avukatın, öğretmenin, sanayi işçisinin eşcinsel olabileceği pek akıllara getirilmiyor. Her sınıftan, her ideolojiden, kendilerini milliyetçi ya da muhafazakâr olarak adlandıran insanların olduğu gözlerden kaçırılıyor. Yeri gelmişken mutlak olma-

sa da şu ayrıma değinmek ve bir nebze açmak gerek: Bir "eşcinsel kimliği" var, bir de "eşcinsel davranışlar ve pratikler" var. Eşcinsel pratikler çok daha yaygın, ancak pek dile getirilmeyen, mahrem alanda yaşanan edimler ve tecrübeler. Eşcinsel pratikleri yaşayanların çoğu bunu bir "kimlik" olarak tariflemiyor. Onu kimliğinin bir parçası haline getirmiyor. Eşcinsel benlik algısına sahip, kendini eşcinsel olarak tanımlayan insanların çoğu ise baskı ve ayrımcılığa uğrama korkusu, normal olana benzeme kaygısıyla kendini gizlemek zorunda kalıyor. Askere gidiyor, evleniyor, çocuk sahibi oluyor. Yani açık kimliğiyle, kendini gizlemeden yaşayan eşcinseller çok daha küçük bir kesime tekabül ediyor.

Eşcinsel olduğunuzu açıklamamanız, kendi hayatınızı nasıl yaşayacağınıza dair bir karardır. Size dayatılanın dışında bir hayat tasavvurunuz var ve adımlarınızı bu doğrultuda atıyorsunuz. Bu nesnel olarak politik bir karardır. Şöyle ki, "Ben şimdi politik bir karar vereceğim, eşcinsel olduğumu açıklayacağım" demezsiniz elbette. Ama bunu açıklıyorsanız kendinizi belirleme hakkına sahip çıkıyorsunuz, eşcinsel olarak tanınmak, eş tutulmak ve saygı görmek istiyorsunuz demektir.

"Kişisel olan politiktir" noktasına geliyoruz.

Tabi. Bundan sonra nasıl yaşayacağım, nasıl var olacağım, nasıl görüneceğim... Arkadaş çevresinden dışlanabilir, ailenizle problemler yaşayabilir, işten atılabilirsiniz.

Daha küçüklükten itibaren bir çocuğun oynadığı oyuncaklar ve oyunlar cinsiyet temelinde biçimlendirilir. Bir çocuğun hemcinsleriyle oynamaması, belli oyuncaklara yönelmemesi, "değişik" davranması ailede endişe uyandırır. Okulda sorunlar yaşanır, öğretmenler ve idare devreye girer, o okuldan alınması istenir ya da uzaklaştırılır. Sonrasında psikolog, psikiyatr, bitmek tükenmek bilmez işkenceye dönüşen tedavi süreçleri. *"Bu çocuk anormal"* ile başlayan bir süreç ve *"tedavi"* olunamayacağı- hem neden tedavi olmak zorunda olsun ki, yeniden heteronormativiteye dönüyoruz - gayet iyi bilinen bir durumun bir şeyin yıllarca tedavi edilmek istenmesi... Diyelim ki bir biçimde bu süreçleri atlattınız kendinizi gizlemeye başardınız(!) Üniversiteye geldiğinizde mesela kaldığınız yurttan problem yaşabilirsiniz, o yurttan ayrılmak zorunda kalabilirsiniz. Alın size barınma sorunu. Üniversiteyi bitirdiniz, çalışma hayatına atıldınız. İşyerinde kimliğinizin açığa çıkması, mobbinge uğramanız, işinizi kaybetmenizi de beraberinde getirecektir büyük bir olasılıkla. Kamuda çalışıyorsanız, 657 sayılı Devlet Memurları

Kanunu'na göre "memuriyet sıfatı ile bağdaşmayan davranış"tan dolayı kamu görevinden çıkarılabilirsiniz. Yargıya başvurduğunuzda olumlu bir sonuç almanız nadiren karışılacak bir durum. *"Nasıl olsa olumlu sonuç elde edemem"* diye düşünür, *"üstelik rezil olurum, herkes öğrenir, başka yerde iş bulamam."* korkusuyla yargıya başvuramazsınız. Bunları göze aldınız ve yargı yoluna gittiğiniz bu sefer de "Erkek adalet"imiz yüzünüze kapı gibi çarpabilir.

Translar açısından durum ise çok daha vahim. Çünkü eşcinsellik sizin cinsiyetinizle alakalı değil. Cinsel yöneliminizi bir biçimde saklamanız, "normal" addedilen davranış kalıplarına uygun davranarak normal (!?) görünebilirsiniz. – Tabi kendini saklamak/gizlemek zorunda hissetme halinin de ayrı bir şiddet olduğunu vurgulamak

gerek- Transseksüellik ise kişinin cinsiyetiyle ilgili. Kişinin doğduğunda kendisine atanan cinsiyetin dışında/ötesinde bir ruha sahip. Yani doğduğunda erkek olarak tanımlanmış ama kendisini kadın olarak hissediyor ya da tersi doğduğunda kadın olarak tanımlanmış ama kendini erkek olarak hissediyor, öyle görüyor ve görünmek istiyor. Aynaya baktığınızda ne görmek istediğimizle ilgilidir transseksüalite. Bu anlamda bedenimizde kendimizi ait hissettiğimiz cinsiyete ait dönüşümler gerçekleştirmek isteyebiliriz. Dolayısıyla transların kendilerini gizleyebilmeleri çok mümkün değil.

Bu "fark edilebilirlik" transseksüeller açısından hayatı pek çok boyutuyla zorlaştırıyor. Bunun hukuki boyutu var, tıbbi boyutu var, psikolojik boyutu var.

Bir kere ilk başta eğitim hayatının dışına atılınca toplum açısından saygın bulunan avukatlık, mühendislik, hekimlik, eczacılık gibi profesyonel mesleklerden hiç birini yapamıyorsunuz. Aile, büyük ölçüde dışlayıp ötelediğinden ve formel emek piyasasında da iş bulamadığınızdan hiçbir sosyal güvenceniz yok. Bu durumda ne yapacaksınız? Yaptığınız şey -kimilerinin fuhuş dediği- seks işçiliği. Adına ne denirse densin mahiyeti değişmiyor, siz bu işi yapmak zorunda kalan bir kesim oluyorsunuz. İşin garibi, bunu yaptığınız için de ayrıca suçlanıyorsunuz.

Toplum, aslında insanları bu noktaya kendi getiriyor;

ama uyguladığı şiddeti de bu noktadan meşru kılabilir: Sistemin ikiyüzlülüğüne açık bir kanıt.

Aslında bu çok büyük bir “yapısal şiddet”tir. Kişinin kendisi olmasını engelleyen, bir yandan da “sen busun” diyerek onu işaretleyen, bunu kafasına vura vura hatırlatan bir sistem. Sizi belli bir mesleğe hapsedtiği gibi belli alanlara, belli mekânlara ve belli zaman dilimlerine de hapsediyor. LGBT Hareketi’nin yıllardır dillendirdiği “gecelere ve gettolara hapsolme” meselesi.

Hiç dikkatimi çekmemişti; ama gerçekten de gündüz çok nadir karşılaşıyoruz transeksüellerle.

Sokaktan gündüz vakti öyle kolay geçemezsiniz, parmakla gösterilirsiniz. Laf atılır, hakaret edilir, dalga geçilir. Dolayısıyla gecelere hapsolursunuz. Gecelerde de yaptığınız şey bellidir, seks işçiliği. Tabi burada trans kadınlardan bahsediyorum. Size doğduğunuzda atanan, penisinize bakıp yapılan “bu erkektir” belirlemesine itiraz ettiğiniz andan itibaren kamusal alanın dışına atılıyorsunuz. Öldürüldüğünüzde ciddi anlamda ceza indirimleri uygulanıyor. Sanık diyor ki “Kadın sandım, dönme çıktı.” ve yargı nezdinde bu bir “ağır tahrik indirimi” sayılıyor. Yani adalet sistemi öldürmeyi teşvik ediyor. Polis şiddeti zaten malum, Türkiye’de bundan nasibini almayan zaten yoktur. Ancak transseksüellere yönelik polis şiddeti uzun süre göz

ardı edildi: Korkunç boyutlara ulaşan taciz, işkence ve para cezaları; zorla saçların kesilmesi, dayak, günlerce nezaret... Türkiye’de muhalif kesimlere yönelik işkencelerden hep bahsedilir fakat translara yönelik işkencelerden yeni yeni konuşuyoruz. Hele bir de yakın zamanlara kadar bir trans öldürüldüğünde gazetelerin bu cinayeti haber yapma şekillerini düşünün...

Bir transeksüel öldüğünde, cenaze töreni bile aslında seçtiği hayata uygun yapılmıyor değil mi? Bu bile aslında başlı başına bir mesele: Ölümler bile eşit değilsiniz. Hayatta da ayrımcılık, ölümlerde de ayrımcılık.

Güzel söyledin. Geçenlerde çok sevdiğim bir trans arkadaşım- Ayda- öldü. İlk bakışta hastalık nedeniyle ölüm, nefret cinayeti kurbanı değil. Fakat bu normal bir ölüm sayılabilir mi? Sistemin yapısal şiddeti, belli bir hayata “mahkûm” edilmek trans ölümlerini zamana yayılan bir intihara dönüştürüyor.

Bu tür intiharlara aslında düpedüz cinayet diyebiliriz.

Tabi, transların ölümlerinden sistem sorumludur, ölüm sebebi her ne olursa olsun. Çünkü transların anormal/ucube olarak kodlanarak kamusal alanını dışına atıldığı, hayatın kısılarına itildiği bu dünyada, her

trans ölümü -fiili bir cinayet olsa da olmasa da- sistemin bir sonucudur.

Transların, cinsiyet “geçiş” operasyonundan sonra -cinsiyet “değiştirme” operasyonu denmesi yanlış, zira cinsiyetini değiştirmiyor, bedeninde tıbbi müdahale ile kendini ait hissettiği cinsiyete ait bir geçiş yapıyor- formel istihdam alanlarında iş buldukları, bir biçimde kamusal alanda yer aldıkları tekil örnekler var. Ancak çoğu geçmişine sünger çekmek zorunda kalıyor. Zaten geçiş süreci psikolojik, tıbbi ve hukuksal açıdan sancılı bir süreç. Medeni Kanun’a göre cinsiyet geçiş operasyonu olabilmemiz için üreme yeteneğinizden yoksun olduğunuzu ispat etmeniz gerekiyor.

Aslında sistem üreme yeteneği olmayan, yani halk arasında kısır olarak adlandırılan heteroseksüel bireylere böyle bir “ispat” yükümlülüğü getirmiyor. Çifte standart!

Evet. Dolayısıyla kimlik alma, isim değiştirme, cinsiyet geçiş operasyonları oldukça problemli süreçler.

Sağlık, eğitim, sosyal hizmetler, barınma, istihdam, medya bu başlıkların her biri LGBT’ler açısından katmanlı problemlere işaret ediyor. Barınma açısından ele alalım: Bir transın şimdilerde moda olan terimle

yaşadığı “mahalle baskısı”nı göz önüne getirin. Bir transın herhangi bir eve heteroseksüel bir bireyden daha yüksek miktarda, fahiş kira ödemek zorunda kaldığını düşünün. Ya da kentsel/rantsal dönüşüm nedeniyle transların linç kampanyalarıyla yaşam alanlarından sürülmelerini hatırlınıza getirin. Marmara Depremi’nde o bölgenin terk edilmesinden sonra transların yerleştiği ama şimdi kentsel dönüşüm sebebiyle yeniden değerlendirilen İstanbul’daki Avcılar Meis Sitesi bunun en yakın zamanlardaki örneklerinden biridir. Translar orada 12-13 yıldır oturuyordu, ne oldu da birden istenmeyen insan oldular? Sadece “ahlaki” kaygılar mı? Böyle düşünmek saflık olur. Orada bir rant meselesi olduğunu görmek gerekir. Daha önce Tarlaş’ında ve Ülker Sokak’ta da aynı şeyler yaşanmıştı. *“Translar yüzünden çocuklarımız, karılarımız, kızlarımız sokağa çıkamıyor; translar şiddet uyguluyor, vuruyor, kırıyor...”* söylemiyle meşrulaştırılan bir nefret karşımızdaki. Bir an için transların şiddete başvurduğunu kabul edelim, eskiden ana akım medyada çok daha sık kullanılırdı: “Travestiler yine dehşet saçtı”.

“Yine”

Evet “yine”... Peki, o aşamaya gelene kadar bu insanlar ne yaşadılar? Evinizin sürekli taşlandığını, camlarınızın indirildiğini, kapınızın kırıldığını, sokakta müşterinin, mahallelinin, polisin size sürekli bir

biçimde şiddet uyguladığını, aşağılandığınızı size küfredildiğini, dövüldüğünüzü, yaralandığınızı gözlerinizin önüne getirin.. Dolayısıyla bir trans bireysel şiddete başvuruyorsa, başvurmak zorunda bırakılıyorsa, bu aslında baskıcı bir toplumsal sistemin kendisine karşı uyguladığı, kendini gayri-insani derecesine indiren şiddete karşısında gösterdiği dirençtir. Ezilenlerin şiddetidir.

Aslında ağır tahrik indiriminin tam burada söz konusu olması gerekiyor.

Bence de. Şiddete uğruyorsunuz, hastaneye gidiyorsunuz ama karşınıza homofobik/transfobik yahut öyle olmasa bile farkındalığı ve donanımı yetersiz sağlık çalışanları çıkıyor.

Bütün hastaları heteroseksüel varsayan bir tıp eğitiminden bahsediyoruz.

Kesinlikle. Tıp fakültelerinde eşcinsellikten, transseksüellikten, egemen olandan farklı cinselliklerden ya hiç bahsedilmez ya da üzerinde fazlaca durulmadan geçitirilir. Eşcinselliği, transseksüelliği hastalık olarak anlatanları anmıyorum bile.

Bildiğim kadarıyla Çapa Tıp Fakültesi’nde transseksüellerle ilgili çalışma yapan bir bölüm var. Bunun dışında Türkiye’de böyle bir hizmet veren başka kurum var mı?

Hepsini bilmiyorum ama Ankara Üniversitesi ve Hacettepe Üniversitesi tıp fakültelerinde de LGBT’ler konusunda çalışmalar yürüten birimler

var sanırım. Üniversite dışında demokratik kitle örgütleri ve sivil toplum kuruluşları var LGBT konusuna duyarlı olan. CETAD (Cinsel Eğitim, Tedavi ve Araştırma Derneği), TPD (Türk Psikologlar Derneği), TTB (Türk Tabipleri Birliği), ATO (Ankara Tabip Odası) ve SES (Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası) gibi yapılar LGBT başlığında çalışmalar yürütüyor. Ancak sağlık örgütlerinin bu mecraya girişi oldukça yeni sayılabilir. Sağlık çalışanlarının LGBT’lere duyarlı sağlık hizmeti vermeyi geçtim, LGBT konusunda bir farkındalığı bile yok maalesef. Örneğin bakıyorsunuz cinsiyet geçiş operasyonu olmamış bir trans kadın. Henüz mavi kimliği var. Sağlık çalışanı herkesin içerisinde kimlikteki ismiyle çağırıyor, oysa o kişi kimlikteki ismi kullanmıyor ki. Siz ona kimlikteki ismiyle seslendiğinizde çağırıldığınızda onu ifşa etmiş ve bir kere daha işaretlemiş oluyorsunuz. Aslında bu yaptığınız bir ayrımcılık.

Aslında cinsel kimliği, yönelimi sistemin “normal” tanımına uyan, LGBT farkındalığı/bilgisi/deneyimi olmayan insanlar da bu gibi karşılaşmalarda ne yapacaklarını şaşırıyorlar. Sosyal anlamda bu zor bir an aslında. Sistem LGBT’leri belli zaman ve mekânlara hapsederken, “normal” dediği bireyleri de onlardan izole ederek hapsediyor. Tabi bu “normal”lerin mahkûmiyet alanı kıyaslanamayacak kadar geniş, ama o “öteki” alana geçmemek de bir tür hapis.

Katılıyorum. Sistem muğlâklığı istemiyor; herkesi “anlaşılabilir” kılmak istiyor. Zira anlaşılabilir kategorileri ne kadar güçlendirirse, sınırları ne kadar keskin, belirgin ve kalın hale getirirse yönetmek de o derece kolay hale gelecek. Birilerini dışarıda bırakarak, baskılayarak, yok sayarak, hiçleştirerek; diğerlerini de sürekli normalize etmeye çalışarak varlığını idame ettiriyor. Ama şu da var, insanlar her şeye rağmen o “tekinsiz” denen ara, muğlâk, müphem alanlara girebiliyor.

Bir iletişim çabası var aslında ortada. Biraz rölantide, risk almadan. Ciddi bir tedirginlik noktası orası, çünkü bazen kalakalıyorsun.

O noktada muhatabına bunu sormakta fayda var. Örneğin kendisine nasıl hitap edilmesini ya da nasıl davranılmasını istiyor?

Bunu sormak kolay oluyor her zaman. Çünkü karşınızdaki henüz size açılmış biri değil. Kendi istediği zaman açılmasını beklerken bu tereddüt büyüyor. Şu an aslında kişisel deneyimlerimden de yola çıkarak çok bencilce bir soru sorduğumun farkındayım ama...

Bunun bir reçetesi yok, ancak şu adımları atmak yürüdüğümüz yolda mesafe katetmemizi sağlayacaktır: Birincisi insanları heteroseksüel varsaymaktan vazgeçmek. Hayatın her alanında böyle dayatıldığı için zor, ama varsaymayabiliriz. Bunun üzerine

düşünebiliriz. Örneğin “Kız/erkek arkadaşın var mı?” yerine “Sevgilin/partnerin var mı?” gibi daha cinsiyetsiz sorular yöneltebiliriz. İkincisi ise karşımızdakinin hakikaten kendisini ne olarak tarif ettiği, tanımladığı, anlamlandırdığı ve kendisine ne şekilde seslenilmesini istediği. Erkek, kadın yahut cinsiyetsiz olarak çağrılmak. En azından bunları konuşabilirsek yol alabiliriz. LGBT’lerle ilgili şakalar tabiri caizse “geyikler” yapmaktan vazgeçebiliriz. Bunları yaptığı-mızda LGBT’lerin kendini saklamak zorunda kalacaklarının bilincine sahip olmak gerek. Bunlar yapılsa dahi kişi açılmak istemeyebilir, ama bu davranışlar tekrarlandığı, katmerlenerek devam ettiği müddetçe eşcinsellerin kendini güvende hissetmesi ve açılması mümkün değil.

Birçok insan için teorik ya da politik yanından çok pratik yanını bilmek istiyor aslında. Şiddet, cinayetler, bunların hepsi çok büyük meseleler. Ancak belki de sistem tarafından üretilmiş bu nefreti aşmanın yolu bu sosyal iletişimin güçlenmesi.

İnsanlara temas etmek, yargılamadan dokunmak ve birlikte yaşamayı deneyimlemektir mesele. Diğer türlü davranmak dışarıdan bakmaktır. “LGBT’ler ayrımcılığa uğramasınlar.”, “Saygı duyuyorum, onlar da insan.”, “Benim de eşcinsel arkadaşlarım var.” söylemlerinden öteye gidemeyen, hakiki ve eşit ilişki kuramayan bir dil.

Aslında LGBT olarak adlandırılan küme niye senden bütünüyle “farklı varlıklar” olsun ki? Diğer yandan LGBT’ler tamamen homojen bir kitle mi? Heteroseksüeller ne kadar heterojense, çeşitlilik gösteriyorsa LGBT’ler de öyle çeşitliliğe sahip. LGBT dediğimiz küme sınıfsal konumları, etnik-dinsel aidiyetleri, kültürel ve ekonomik sermayeleri, statüleri, politik tercihleriyle birbirinden oldukça farklılık gösteren insanları kastediyor. Dolayısıyla bir eşcinsel yahut transseksüel prototipi üzerinden söz üretmek gerçekliği bütünüyle kavramamızı önler. Bir bölüm insan için eşcinsellik sadece bir edimden/pratikten ibarettir. Adını bile koymadan eşcinsel pratikleri yaşar/tecrübe eder. Başka bir gurup insan içinse eşcinsel, biseksüel yahut trans olmak bir kimliği ifade eder, bu kimliklerin- başka toplumsal kimlikler de olduğu gibi- yarattığı bir alt kültür, bir habitat ve bir “habitus” vardır. Bu alt-kültür, habitat içerisinde kendisini inşa eder ve buna uygun bir habitus geliştirir. Bu bağlamda LGBT’leri homojen bir kitle olarak görmekten vazgeçmek, LGBT meselesini kesişimsel bir alanda anlamaya çalışmak zaruri. Mesela “Eşcinseller çok neşeli, çok duyarlı insanlar” sözleri ilk anda kulağa hoş gelebilir ama bir yaftadır neticede. Zira eşcinselleri aynı paketin içine sokup etiketlemek de, çeşitliliği reddetmektedir.

Aslında insanın insan kimliğini, cinsel yönelimine ya da

cinsiyet kimliğine hapsetmek bir bakıma... Oysa bir insanı tanımlayan tek şey cinsel yaşamı, yönelimi olamaz.

- Tabi. Bütünüyle heteroseksüelden ayrı bir varlık tanımlıyorsunuz ki bu da heteroseksist ideolojinin tezahürüdür. Muhakkak ki LGBT'ler benlik algıları, ait hissettikleri kimliğe özgü ritüeller, perfor-

manslar, devindikleri alanlar ve ezilme/dışlanma pratikleri açısından heteroseksüellerden farklılık gösteren bir ortaklığa sahipler. Ancak bunlar insani varoluşu itibarıyla eşcinseli heteroseksüelden bütünüyle ayırmayı, ayrı bir insan türü olarak kodlamayı ve ona göre muamele etmeyi gerektirmiyor. Tikellikleri, öznellikleri de gören bir pers-

pektif yararlı olacaktır.

Öyleyse okurlarımızı bir süre için bu düşünceyle baş başa bırakalım ve söyleşimize bir sonraki sayımızda devam edelim. Daha önümüzde militarizm, LGBT örgütlenmesi, Onur Haftası, Gezi Direnişi, seçimler gibi pek çok konu var. Bir mola vermek yerinde olacaktır.

(Söyleşimizin devamı bir sonraki sayımızda yayımlanacaktır.)

Remzi Altunpolat

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı'nda yüksek lisans yaptı. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Politikası Yüksek Lisans Programı'nda ders aşamasını tamamladı. Gazi Üniversitesi'nde araştırma Görevlisi olarak çalıştı. Eğitim Sen Ankara Üniversiteler Şubesi yönetiminde ve Eğitim Sen Yükseköğretim Bürosu'nda görev aldı. Şu anda Türk Eczacıları Birliği'nde araştırma uzmanı olarak çalışıyor.

Pembe Hayat, Kaos GL ve Uluslararası Af Örgütü'nde gönüllü olarak çalıştı. Geçtiğimiz yıldan bu yana Kaos GL Genel Sekreterliği görevini yürütüyor. Halkların Demokratik Partisi (HDP) kurucu üyesi ve Parti Meclisi üyesi.

Konuşmacı olarak pek çok panel, konferans, sempozyum, söyleşi ve eğitime katıldı, çeşitli yayın organlarında yazıları yayımlandı. Kaos GL, Kaos Q+, Praksis, Yaşayan Marksizm, Eleştirel Pedagoji dergilerinin yayın kurulu üyesi.

Toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim ve cinsel kimlikler, feminizm, erkeklik, LGBT çalışmaları, Queer teori, eğitim ve sağlık politikaları, sendikal hareketler, insan hakları, sosyal ve siyasal teori başlıca ilgi alanları arasında yer alıyor

KADIN OLMAK

F. Derya Sevinçli

27

Doğduğumuz andan itibaren 5-0 geriden başladığımız bir hayat, serüvenimiz. Kimimiz cinsiyetimiz yüzünden istenmeyen bebek ilan edilerek hayata gözlerimizi açıyoruz... "Bir erkek doğuramadın, soyumuzu devam ettiremedin" baskısına maruz kalan anneler... "Kadın olmak zor zanaat azizim" ile başlayan türlü türlü edebiyat eserlerinin yazılıp çizildiği, toplumsal baskılar yüzünden sürekli engellenen kadın olmak!

Düzgün otur, kahkaha atma, edepli davran, küfürlü konuşma, hamile halinle sokaklarda gezme(!) gibi birbirinden mantıklı(!) kurallarla kısıtlanan hayat bize gerçekten çok zor... Toplumun bize biçtiği hayat sahnesindeki rolümüzün dışına çıkıp özgün karakterlere dönüştüğümüz anda, sıfat tamlamalarımız cici kız, tatlı kızdan farklı yönlerle dönüş

yapıyor. Peki, neden bu kadar kadınlardan korkuluyor?

Bu korkunun temelinde erkek egemen toplum yapısı inancı var. Erkek egemen toplumda erkeğin sözü geçer, erkek daima üstündür ve bu yapı çoğunlukla da birçok kadın tarafından irdelenmeden, nedenleri araştırılmadan kabul edilir. Bu yüzden erkek ne yaparsa yapsın sebebi biz kadınlardır(!). Erkek karısını aldatır, bahanesi çok basit: "Karım beni mutlu etmiyor." Aldatılan kadınların da hesap sorduğu adres kocası değil, kocasını ayartan kötü kadın... Erkek karısını öldürür, bahanesi bu sefer daha da basit: "Karımın gözü dışarıdaydı"...

Erkek egemen toplum bakiş açısının nedenleri 3 başlıkta incelenmiştir:

- Aile Faktörü
- Eğitim Sistemi

• Toplumsal Baskılar

Kadın, annelik görevinin verdiği sorumluluk itibarı ile çocuk gelişiminde önemli bir konuma sahiptir. Anne özellikle erkek çocuğuna, kadına ve kadın haklarına saygıyı ve kadın-erkek hak eşitliğini benimsetmelidir. Erkek egemenliğin doğal olduğu bilinçaltı mesajıyla büyütülen erkek çocuklar gelecekte bunu hayatının her alanında uygulayacaktır. Baba ise erkek çocuğun gözünde bir rol modelidir. Babanın eşine ve diğer kadınlara karşı davranışları erkek çocuk için örnek teşkil eder. Ebeveynler genellikle kız çocuklarını erkek çocuklarına göre daha pasif, özgüvensiz ve hayatta hep geri planda kalması gerektiği mesajı ile yetiştirilirler. Hem annenin hem babanın bilinçaltındaki ataerkil toplum yapısı inancı ve "Soyun devamını erkek sağ-

lar" düşüncesi aile faktörünün oluşmasına temel oluşturur.

Eğitim sisteminde ise cinsiyete göre koşullandırılmış belli başlı meslekler vardır. Kız çocuklara çocukluk döneminden itibaren okuyup büyük adam(!) olmaktan ziyade ev hanımı olup çocuklarını büyütme fikri aşılanmaktadır. "Kadınların çalışmasına karşıyım", "Kadının saç uzun akı kısadır" gibi eril söylemler kadını toplumsal hayattan dışlayarak ikinci plana atmakta, değersizleştirmektedir. Kadınların özgürlük kazanmasının ekonomik özgürlük kazanmaktan geçtiğinin farkında olan ataerkil bakış açısına sahip toplumsal yapı, kadının düşüncelerini çerçeveleyerek baskı altına almaya çalışmaktadır.

Toplumsal kalıplar ise erkek egemen bakış açısının oluşmasının temel taşıdır. Oluşturulmuş basmakalıpların dışına çıkmaya çalışan veya hayattaki yerini sorgulamaya başlayan kadınlar, türlü işkencelerle susturulmaya çalışılmış, baskı altına alınmıştır.

Yüzyıllardan beri süregelen kadın-erkek cinsiyet ayrımcılığı, uzay çağına erişmiş olsak da şiddetini artırarak devam etmektedir. Bunu aşmanın en etkili yolu eğitimidir ki bu da tüm kesimi içeren bir kapsamda olmalıdır.

Kadınların baskı ve zulüm görmediği, cinsiyetçi tutumlara maruz bırakılmadığı, toplumun her kesiminde dışlanmadan, özgürce yaşadığımız günler görmek dileğiyle...

BİR DELİNİN GAM DEFTERİ: Tezer Özlü

Cansel Aslan

29

Türk edebiyatının nostaljik, lirik, gamlı prenesi; 10 Eylül 1942’de Simav Kasabası’nda dünyaya gelen Tezer Özlü’nün ablası Sezer Duru, doğum tarihlerinin bir sonraki yıla alınmasının sebebini şu şekilde açıklar:

“Tezer’le ben yılın son aylarına doğru doğduğumuz ve de kız çocuğu olduğumuz için, babam nüfus cüzdanlarımıza bir sonraki yılı yazdırmayı uygun görmüş.”

Tezer Özlü, küçük bir kasabada başlayan hayatının en büyük şoklarından birini İstanbul’a yerleşip İstanbul Avusturya Kız Lisesi’nde öğrenim görmeye başlayınca yaşar. “Yaşamlarının karanlık odasından bir şey görebilme isteği boşuna” dediği rahibelerle başladığı öğrenim hayatını yarıda bırakır.

Özlü’nün büyük şehir hayatıyla sıkıntısı sadece farklı dil ve dindeki eğitim hayatı değildir. Taşra ve büyük şehrin günlük yaşamdaki farklılıkları da Özlü’nün belleğinde bunaltıcı hatıralar olarak yer eder:

- “Pastörize süt içeceğiz”, diyor.
- “O ne?”, diyorum
- “Kaynatılmadan içiliyor. Çok güzel.” O içiyor. Ben sevmiyorum.

Okulda tanıştığı Batı kültürü ve yaşadığı çevre arasındaki “pastörize” uyumsuzluğun sıkıntıları yankılanır yazılarında; okulda eğitim aldığı rahibeler; evde temizlik ve yemek işlerini yapan Müslüman babaanne...

Okul hayatlarının sıkıcılığı bir yana, bir taraftan da aldıkları eğitim iki kız kardeşte

Batı’yı görme/tanıma isteğini kamçılar. Bu vesileyle 1961 yılında ilk kez yurtdışına giderler. Sonraki yıl Tezer bir arkadaşıyla yaz tatilinde Almanya ve Hollanda’ya gider. Yurtdışındayken liseyi bitirmekten vazgeçip 1963’te Paris’e geçer. Orada ilk evliliğini yapacağı Güner Sümer’le birlikte kalmaya başlar. Aynı yıl Ankara’ya yerleşir ve 1964 yılının başında Güner Sümer’le evlenir. Evliliğin ardından 1965 yılında babasının ısrarlı ricasını kırmayarak liseyi dışarıdan bitirir.

1968 yılında Sümer’le ayrıldıktan sonra İstanbul’a ailesinin yanına döner. Aynı yıl genç bir sinemacı olan Erden Kırıl’la evlenir. 1973 yılında doğan kızlarına Deniz adını verirler. Erden’le yaptığı evlilikte Tezer’in sürekli çalıştığı, kocasına sanatsal çalışmalara

rında destek olmak için çok çaba harcadığı çevresi tarafından bilinen bir gerçektir. Yaşadığı evin ısınma, su gibi sorunları hiç bitmez. Ayrıca o yıllarda toplumun içinde bulunduğu siyasi karışıklıklar Tezer'i derinden etkiler. Tedavi gördüğü kliniklerde gördüğü kötü muamele bu üzüntüsünü derinleştirir.

1981 yılında aldığı bir yıllık sanatçı bursuyla Berlin'e gider. Berlin'deki sosyal refahın Türkiye'ye nazaran yüksek olmasından dolayı orada kendini iyi hissederek işleri yolunda gider ve bursu altı ay daha uzatılır. 1982'de İsviçre asıllı Ressam Hans Peter Marti ile tanışır. Tezer, Hans Peter'in şefkatli olması, kendisine zaman ayırması, kahvaltısını bile hazırlamasından ve bundan dolayı erkeklik gururu incinmeyen biri olmasından etkilenir. Kocasıyla zayıflamış olan ilişkileri Hans Peter'den etkilenmesiyle kopar ve boşanırlar. Hans Peter'le evlenmesi bürokratik işlerden dolayı uzar. Sonunda evlenirler.

Sıkıntılı boşanmadan, zorluklarla gerçekleşen evlilikten dolayı ayrıca İstanbul'da refah düzeyinin yükselmemiş olmasından dolayı 1984 yılında İsviçre'ye yerleşmeye karar verirler. Bu dönemde Özlü'nün göğsünde bir süredir baş gösteren ağrılar iyice

artar. Doktorlar mamografi sonuçlarında ortaya çıkan tümörden, tıbbi tetkikler ve olası bir tedavi için parça almak ister. Lakin Özlü tıbbi geçmişindeki fena hatıraları nedeniyle ürküntü içine düşer ve müdahaleyi reddeder. Daha sonra İsviçre'de göğsünü aldırmak zorunda kalır ama geç kalınmıştır. "Dünyanın en büyük acıları beni buldu, ölmeme izin verin" diyerek iz düşer acıyı mürekkep ettiği kağıtlara. 18 Şubat 1986 tarihinde Hans Peter'in annesinin

Glaurus'daki evinde, Peter'in bazı eşyaları almak için kendi evine gittiği sırada tek başınayken hayata veda eder.

Çocukluğun Soğuk Gece-leri adlı romanının ilk sayfalarında Tezer'in evde otoriter babayla yaşadıkları göze çarpar. Askeri düzeni evde kurmaya çalışan babaya ve o dönemin sert mizacına yönelik bir isyan filizlenir Tezer'in gövdesinden büyük yüreğinden; "...babamın kuşağındaki

Türk erkekleri ne büyük bir ordu ve askerlik sevgisi besliyorlar."

Aile ilişkilerini açık seçik bir içtenlikle ortaya seren Tezer'in anılarında babasıyla annesi arasındaki sevgisizlik, "ağabey"inin ailedeki ayrıcalıklı yeri kalın harflerle not düşülmüştür. "Babamla annem arasında hiçbir sıcaklık, hiçbir sevgi yok gibi. Annem onu erkek olarak hiç sevmediğini her davranışıyla belli ediyor." Kitapları ve entelektüel çevresi geniş olan bir ağabey vasıtasıyla erken yaşta birçok ünlü yazarı okuma ve dönemin ünlü yazarlarıyla tanışma fırsatı yakalayan Tezer'in, abisiyle ilgili yazdıkları ise erkek ve kız çocukları arasındaki yaşamsal/kültürel farklılıklara dikkat çeker:

"Ağabeyim rahat. Onun özel odası var. Kitaplığı, giysi dolabı, dilediği zaman yakabileceği gaz sobası var. Ayakkabılarını bana boyatıyor."

Anıların orta yerinde hastane günlerinin ağırlığı hissedilmeye başlar. Özlü'nün ruhsal çöküntülerine anlam veremeyenlere en güzel cevabı kendisini hiç tanımayan Heilburn verir:

"Öfke kendilerine yasaklanmış olduğundan kadınlar, yakınmalarını herkese iletmede kullanabilecekleri bir

ses bulamamışlardır; ruh çöküntüsüne ya da deliliğe sığınmışlardır.”

Deliliği, toplumun çağlar boyunca köşeye sıkıştırdığı “insanın kadınlık hali” için bir özgürleşme olarak tanımlayan Hatice Meryem’e göre Tezer Özlü’nün deliliği bağımsızlığının bir şartıdır. Aynı makalesinde Meryem, Tezer’e atfedilen mahzun, yaşamdan uzak, gamlı prenses tanımlamalarına kati biçimde karşı çıkar. Tezer’in eserlerine yönelen dikkatli ve alternatif bir bakış Meryem’e hak vermek gerektiğini düşündürmüyor değil. İlk cinsel deneyimini “Yabancı bir kentte, sekiz dokuz erkeğin barındığı bir odada, ilk kez bir erkekle yatıyorum. Diğerleri uyuyor” cümleleriyle doğal seyrinde anlatan bir prenses (!) olabilir mi ki? Toplum nezdinde prensesler ilk cinsel deneyimi için evlenmeyi beklemezler mi? Prenseslik mertebesi toplumun düzgünlük normlarından beslenmez mi? Ya da “Çok sevmeyen, çok sevişmeyen birinin insancıl olabileceğine inanmıyorum” ifadesinin sahibi bir kadın, nasıl yaşamdan uzak olmakla itham edilebilir ki?

Tezer’in toplumsal kabullere karşı çıkışı sadece yazınında değil, yaşamında da kendini gösterir. Hilmi Yavuz, “Tezer, benim tanıdığım ilk kadın başkaldırıdır. Türkiye’de daha feminizmin sözü bile edilmezken ve bir Victoria ahlakının neredeyse okuryazarları bile kuşattığı

1950’li yılların sonunda, kadını cinselliğiyle tanımlayan bir çevreye başkaldırıp üstüne üstüne giden odur. Daha mini eteğin ucu bile görünmemişken, 1960 yılında, iyiden iyiye mini bir etekle Beyoğlu’na çıkışını anımsayanlar var mıdır, bilmiyorum, ama ben buna tanık olmuşumdur” der.

Tezer’e yöneltilen mahzun, gamlı gibi sıfatların ne denli gerçekçi olduğu meselesine dair birkaç kelam etmeden geçmeyelim. Sezer Duru’nun kardeşi için söylediği “Ülkemizde yaşanan siyasal çalkantılar onu yıpratırcasına üzmüştür. Sağlığının bozulması bu yüzdendir” şeklinde ifade ettiği iddianın kanıtlarını Tezer’in kitaplarında bulmak mümkün:

“Birden aklıma her şey geliyor. Ölenler, öldürenler, öldürülenler, ölmeyip yaralananlar, yerlerde yatan cesetler, patlayan silahlar, siyasal söylevler, sokaklarda ellerinde plastik bidonlarla dolaşan kentliler, araba depolarından emerek benzin çekenler; düşünmemek istedim...”

Bunlar yaşadığı döneme tanıklık eden bir yazarın sözleri:

“Bütün ülkelerin ordularının askerleri insan öldürme talimi yapacak. Kimi ülkede bir darbe olacak.”

Hastane anılarında da topluma, sisteme karşı bir serzeniş vardır. Hastanede hastalara yapılan muameleyi eleştiren Tezer yaşadıklarını yalın bir dille anlatır:

“Gövdem güzel değil. Ama bu olağanüstü hemşirenin gövdesinden mutlaka daha güzel. Ama bu yabancı, kalpazan kılıklı adamın karşısında neden beni soyunmak zorunda bırakıyor?”

Onun için hastane iyileşmekten çok tedirginliğin alanıdır. Tedirginlik Tezer için bir sınır meselesidir; hastane gibi tüm sınırlı mekanlarda tedirgin edici bir yan vardır:

“Havaalanlarını sevmiyorum. Bu beton ve alüminyumdan oluşan kapalı kutularda kendimi hapisanelerden de öte, daha ileri bir tekniğin hücrelerinde hissediyorum.”

Tezer’in gören kalbi ve işiten gözleriyle yazdığı, yaşadığı hayattan tek boyutlu yorumlar çıkarmak pek mümkün görünmemektedir. Tezer’in deliliği gam, dert, sıkıntı ile umut ve yaşama sevincini birbiri içinde eritmesinde, başka bir deyişle; yaşamı, dertleri ve sevinçleriyle, var oldukları kadar görme çabasında gizlidir. Tezer’in gamı; çok sevdiği “yaşamak”ın içini dolduran kirle ilgilidir. Kurtulmak istediği yaşam değil, delirtici sınırlardır; Taksim Meydanı’nda turşu pilav yiyebilmek dahi ölmek için iyi bir nedendir Tezer için:

“Yaşamım boyunca içimi kemirdiniz. Evlerinizle. Okullarınızla. İş yerlerinizle. Özel ya da resmi kuruluşlarınızla içimi kemirttiniz. Ölmek istedim, dirilttiniz. Yazı yazmak istedim, aç kalırsın, dediniz. Aç kalmayı denedim, serum

verdiniz. Delirdim, kafama elektrik verdiniz. Hiç aile olunmayacak bir insanla bir araya geldim, gene aile olduk. Ben bütün bunların dışındayım. Şimdi tek konuğu olduğum bu otelden ayrılırken, hangi otobüs ya da tren istasyonuna, hangi havaalanı ya da hangi limana doğru gideceğimi bilmediğim bu sabahta, iyi, başarılı, düzenli bir insandan başka her şey olduğumu duyuyorum.”

“Daha güzel yaşam diye bir şey yok. Daha

güzel yaşamlar ötelerde değil. Daha güzel yaşam başka biçimde değil. Güzel yaşam burada. Taksim Alanı’nda. Turşu, pilav, simit, çiçek, kartpostal satan, ayakkabı boyayan siyah kalabalık içinde. Trafik tıkanıklığından yürümeyen arabalar, egzoz kokusu, alana yayılan sidik kokusu –gözlerimiz duygularımız önünde açılan bu kara kalabalıktan başka yerde, daha başka biçimde bir güzel yaşam yok. Güzel yaşamın sırları, ölen, gömülen arkadaşlarımızın yaşadığı kadar.”

KAYNAKÇA

1. Duru, Sezer, Tezer Özlü'ye Armağan, Yapı Kredi yyn, Mart 1997
2. Heilburn, Carolyn G., Kadının Özyaşamını Yazarken, Yapı Kredi yyn, Ekim 1992
3. Meryem, Hatice, 'Canlı, Dişi, Toynaklı Bir Yazar: Tezer Özlü', içinde Varlık-1252, Ocak 2012
4. Özlü, Tezer, Çocukluğun Soğuk Geceleri, Yapı Kredi yyn, Ocak 2014
5. Özlü, Tezer, Eski Bahçe~Eski Sevgi, Yapı Kredi yyn, Ekim 2013
6. Özlü, Tezer, Yaşamın Ucuna Yolculuk, Yapı Kredi yyn, Şubat 2014

İÇİMİZDEN BİRİ

Nilgün Tabakoğlu

33

Bir insanın kendi iş yaşamını anlatması gerçekten çok zormuş. Sanırım 1986 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Elektrik-Elektronik Mühendisliği Bölümü'nden mezun olduğumu belirterek bu yazıya giriş yapmak en doğrusu. Mezun olduktan sonra ailemin iş bulma zorlukları üzerine kaygısı ve baskısının da etkisiyle hemen iş aramaya başladım. Öncelikle her OD-TÜ'lünün hayali olan Aselsan'a başvurdum. Aynı zamanda TESTAŞ'a da (taksimetre, takograf, direnç, kapasitör gibi komponent, askeri telsizler için güç kaynakları vs. üreten bir fabrika) müracaat ettim.

TESTAŞ'da kalite kontrol mühendisi olarak, çalışma hayatıma ilk adımımı da at-

mış oldum. İlk iş deneyimim olması nedeniyle büyük bir heyecan ve şevk ile çalışıp başarılı olmak istiyordum. Ancak hep yeni mühendis olarak görülmek, alınması gereken acil kalite ölçüm alet ve cihazlarının alınmaması ve devrelerde önerdiğim gerekli bir takım değişiklikleri kabul ettirmekte zorlanmam beni başka iş arayışlarına yöneltti. 9 ay süren bu iş serüveninin ardından bir elektrik-elektronik mühendisi olarak TESTAŞ'ta çok fazla deneyim kazandığımı fakat artık şirketten ayrılmam gerektiğinin farkındaydım.

1987 Temmuz ayında PTT Genel Müdürlüğü Etüt, Plan, Proje ve Yatırım Dairesi Başkanlığı Kuranportör Grup Başmühendisliği'nde göreve

başladım. Günlerce konusulanları anlamakta zorlandım, çünkü geçen kelimeler kuruma özel, benim okulda hiç duymadığım kelimelerdi. Bu kelimeleri öğrenmekle işe koyuldum. Bütün bu zaman zarfında bana verilen ufak işleri de -ki bunlar genelde yazışmalardı- yapıyordum. Ancak kesinlikle bu işler beni tatmin etmiyordu. Bu nedenle her gün Rüzgarlı Sokak'ta 4. Kat'ta bulunan iş yerime "Bugün istifa edeceğim" diyerek 6 ay gidip geldim.

Bir gün Grup Başmühendisimden artık bana düzgün işler vermesini istedim. O da bana tüm illerimize ait iletişim altyapı projelerinin plan, kontrol ve onay işini verdi. Bu projelerde kuruma gereken-

den çok fazla sayıda atıl kalacak sistemlerin satılmaya çalışıldığı gerçeği ile karşılaşp, projeleri bu gözle inceleyerek kurum bütçesinde büyük bir ekonomi sağladım.

Takip etmeye başladığım ülkemizin yurtdışı konuşma trafiğini taşıyacak ilk denizaltı fiber optik kablo sistemi projesi, bu nedenle yaptığım yurtdışı seyahatlar ve eğitimler beni işime iyice ısındırmıştı. Bu proje ile ilgili bir anımı anlatayım; Fransa'nın başkenti Paris'te ilk yurtdışı toplantıma başmühendisimiz ile birlikte katılmışım. O'nun başkanlık ettiği toplantıda sürekli İngilizce konuşuluyor, ben de konuşulanları not ediyordum. Ara verildiği sırada katılımcılarla sohbet sırasında kendimi elektrik-elektronik mühendisi olarak tanıttığımda yüzlerindeki şaşkınlık ve beni sekreter olarak tahmin ettiklerini ifade etmelerini, bugün bile tebessümle anımsarım. Bu olay bir kadın mühendis olarak Avrupa'da ya da ülkemde her zaman iş hayatında farklı algılandığımızı ve bir erkek mühendis ile eşit haklara sahip olamayacağımız gerçeğini önüme sermişti.

Telekomünikasyon sektörü 1980'li yıllardan itibaren çok hızlı gelişen bir sektör oldu ve halen gelişmektedir. Çalıştığım kurum da bu gelişime ayak uydurarak; analog santralleri, radyolinkleri, multiplexerleri ve sistemleri sayısallaştırmaktaydı. Bu ge-

lişmeleri takip etmek; Genel Müdürlük biriminde olmamdan dolayı benim için çok kolaylaşıyordu. Ancak eşimin iş durumundan dolayı 1991 yılı başlarında Adana'ya gitmemiz gerekti. Adana PTT Başmüdürlüğü Uzak Mesafeler Grup Başmühendisliği Kuranportör Başmühendisliği'ne uzman mühendis olarak tayin oldum.

6 ay sonra Telekom Müdürlüğü santral mühendisi olarak görevlendirildim. Tüm santrallere ait alarmların uzaktan izlenebileceği "merkezi bakım

Fransa'nın başkenti Paris'te ilk yurtdışı toplantıma başmühendisimiz ile birlikte katılmışım. O'nun başkanlık ettiği toplantıda sürekli İngilizce konuşuluyor, ben de konuşulanları not ediyordum. Ara verildiği sırada katılımcılarla sohbet sırasında kendimi elektrik-elektronik mühendisi olarak tanıttığımda yüzlerindeki şaşkınlık ve beni sekreter olarak tahmin ettiklerini ifade etmelerini, bugün bile tebessümle anımsarım.

reye alınmasında tek engeldi. Bir kadın arkadaş ve ben dahil olmak üzere; mühendisler olarak nöbete kalmaya başlarken diğer santral sorumlusu olan teknisyen ve tekniker arkadaşlar da nöbete kaldılar ve sorun çözümlendi.

Çalışma hayatım boyunca hep iş odaklı, cesur ve sorun çözücü oldum; hiç bir zaman klasik bir devlet memuru olmadım. Bu nedenle santral mühendisi görevimde daha fazla bir fark yaratamayacağımı anladım ve 1993 yılı içinde yeni kurulan Kablo-TV Grup Başmühendisliği'ne geçiş yaptım. 2000 yılı içinde Kablo-TV işinden ayrılıp yeni kurulan Mobil Sistemler Müdürlüğü'ne müdür olarak geçiş yaptım. 2001 yılında, kariyerimi Türk Telekom A.Ş. tarafında yürütmek için Mobil Sistemler Müdürlüğü'ndeki görevimden ayrıldım.

Türk Telekom A.Ş.'de Pazarlama Müdürlüğü'nde görevlendirildim. Bu yıllarda pazarlamaya Türk Telekom'da yeni yeni önem vermeye başlanmıştı. Standart bakır tel şebeke üzerinden verilen çevirmeli 64 kbps hızındaki İnternet bağlantısından sonra aynı bakır şebeke üzerinden daha fazla verinin iletilmesini sağlayacak ADSL (Asimetrik Sayısal Abone Hattı-Asymmetric Digital Subscriber Line) İnternet hizmeti vermeye başlandığında; yine Adana'da yaptığımız tanıtım faaliyetleri ile bu hizmetin yaygınlaşmasını

ve organize sanayi bölgesine bu sistemin kurulmasını sağladık.

Müşteri memnuniyeti benim için vazgeçilmez bir ilkeydi. Bu nedenle mesaimden her zaman çok fazla ödün verdim. Bayi ekibinin oluşumunda ve kalitenin arttırılmasında gerekli olan tüm kontrolleri gerçekçi olarak yaptım. Pazarlama konusunda hem kendi bilgimi hem de ekibimin ve bayilerin bilgi seviyesini sürekli arttırdım. İlimizde yapılan fuarlara (Start ve Tuyap), Ramazan şenliklerine katılarak ve ticaret odası, alışveriş merkezleri, işlek bulvar ve caddelerin üzerinde stantlar açarak tanıtım ve satış faaliyetlerinin yapılmasını sağladım.

Yıllarca çalıştığım her birimde ya tek kadın mühendis olmuştum ya da bir kaç kadından biri. Bu yüzden pazarlama biriminde kadın elemanımızın erkek eleman sayısından daha fazla olması bana müdür olarak haklı bir gurur veriyordu. Yaptığımız eğitimler, personelin doğum günü kutlamaları ve dışarıdan kadın sayımızın çok olması nedeniyle diğer birimler tarafından müdürlüğümüzün eğlence müdürlüğü olarak anılması bile beni he-

deflediğim çalışmaları yapmaktan alıkoyamadı.

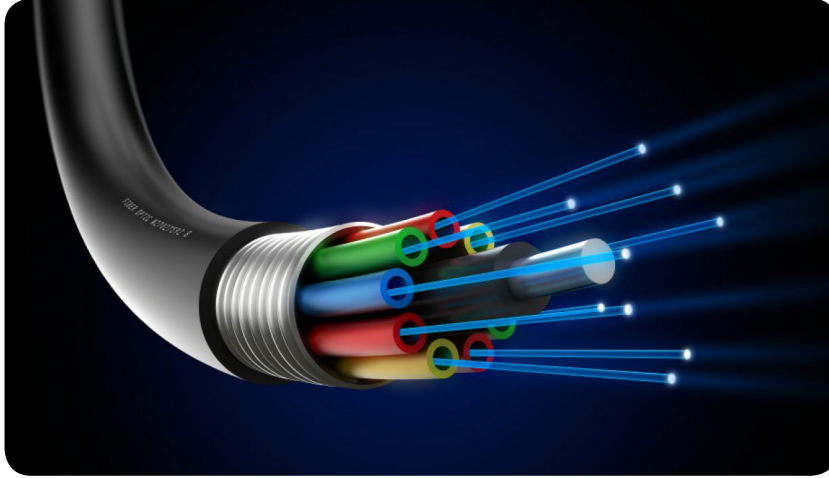
14 Kasım 2005'te şirketin özelleştirilme çalışmaları tamamlanarak yüzde 55 hissesi Oger Ortak Telekom Grubu'na devredildi. Şirketin bu tarihten sonra çıkan yasa ile mevcut personeli 5 yıl süre ile kiralarak çalıştırma dönemi başladı. Bazı personel iş güvencesini tercih ederek bu süreyi beklemeden başka devlet kurumlarına geçiş yaptı;

meden en iyi şekilde yapmaya başladım. Buradaki başarılı çalışmalarım sonucunda "Telekom Müdürü" atamam yapıldı. Türkiye'de çok az sayıda olan kadın Telekom müdürlerinden biri olmanın gururunu yaşadım. Adana'da 2 yıl süren müdürlük görevimi çalışan ve müşteri memnuniyeti bazında mükemmel bir şekilde sürdürdüm. Müdürlük olarak satış hedeflerinin üzerine çıkarak bir çok ülke genelinde birinci-

likler aldık. ISO 9001 kalite belgesini başarı ile alan müdürlükler arasında yer aldık. 2011 yılı sonunda emekli oldum.

Halen eşimin 2009 yılında kurmuş olduğu

elektrik üretim şirketinde ona destek olarak mühendislik hayatımı sürdürüyorum. Bununla birlikte EMO Adana Şubesi Kadın Komisyonu başkanı olarak görev yapmaktayım. Mühendislik kariyerimde gerek teknik mühendis gerekse de yönetici olarak uzun yıllar boyunca yoğun bir şekilde çalışarak birçok ilke imza atmayı başarabilmiş olmanın haklı gururunu yaşıyor; birlikte çalıştığım, bilgi aldığım ve verdiğim tüm arkadaşlarıma teşekkür ediyorum.

bazıları ise hiç şık olmayacak şekilde kariyerlerine, başarılarına vs. bakılmaksızın mevcut yöneticilerin değerlendirilmesi ile emekliliğe sevk edildi ya da havuza gönderildi.

2009 yılında yeni bir yapılanma çalışması yapıldı. Bölge Müşteri İlişkileri Müdürü olarak görevlendirileceğimi beklerken, Telekom Müdürlüğü Müşteri İlişkileri Müdürü olarak görevlendirildiğimi çok üzülerek öğrendim. Kısa bir süre işime karşı isteksizlik yaşasam da sonra yeniden görevimi mesai mefhumu gözet-

TÜRKİYE'DE 8 MART KADINLAR GÜNÜ'NÜN TARİHSEL SÜRECİ

Özlem Özmen

36

Neden 8 Mart? 8 Mart'ın "Dünya Kadınlar Günü" olarak kabul edilmesinin doğrudan işçi kadınlarla ilişkili olduğu tarihsel bir gerçektir. Gariptir ki bu gerçekler aynı zamanda bu tarihin bir "kutlama" olarak mı yoksa "anma" olarak mı değerlendirilmesi gerektiğinin ve "dünya kadınlar günü" mü yoksa "dünya emekçi kadınlar günü" şeklinde mi tanımlamak gerektiği tartışmalarının da ana kaynağı olmuştur.

"Dünya Kadınlar Günü'nün tarihsel sürecine bakıldığında aslında ilk etkinliklerin 8 Mart'ta yapılmadığı görülür. Daha sonraları 8 Mart tarihi belirlenirken iki önemli olaya değinilir. Bunlardan birincisinde 8 Mart 1857'de New Yorklu tekstil işçisi kadınların grevi anlatılır. İkinci olay ise 50 yıl önceki direnişi anmak üzere, 8 Mart 1908 yılında yine New York'ta "Cotton"

Tekstil Fabrikası'nda kadın işçilerin daha iyi çalışma koşulları için greve çıkmalarıdır. Kimi kaynaklarda 1857'deki, diğer bazı kaynaklarda ise 1908'deki grevde fabrikaya kilitlenen 129 kadın, çıkan yangında can verdi. Yaşanan bu ve bunun gibi trajedilerin ardından 26-27 Ağustos 1910 tarihinde Kopenhag'da yapılan Uluslararası Kadınlar Konferansı'nda; bu konferansın sekreteryaya görevini sürdüren Clara Zetkin, her yıl sosyalist kadınların "bir kadınlar günü" düzenlemesini önerdi. Bu öneriden sonra ilk defa kitlesel olarak ve uluslararası çapta 1911 yılının 19 Mart'ında kadınlar günü kutlandı. Bu kutlamalar özellikle kadınların oy hakkı talebi ile birleşiyordu. Eşit işe eşit ücret, 8 saatlik iş günü, analık hakları ve savaşların son bulması gibi talepler kadınların en önemli talepleri

arasındaydı.

Emekçi Kadınlar Günü'nün artık resmen 8 Mart olarak belirlenmesi ise 1921 yılında Moskova'da yapılan bir başka Uluslararası Kadınlar Konferansı'nda gündeme geldi. 1921'deki konferansta Clara Zetkin'in de önerisiyle geçmişte yaşanan tüm trajik olaylara ithafen 8 Mart "Dünya Kadınlar Günü" olarak kabul edildi.

Türkiye'de 8 Mart Kutlamaları

Türkiye'de "8 Mart Dünya Kadınlar Günü" ilk kez Uluslararası Kadınlar Konferansı'nda alınan kararların da etkisiyle 1921 yılında kutlanmaya başlandı. 8 Mart'ı Türkiye'de kutlamak amacıyla, iki komünist kadın; iki kız kardeş Rahime Selimova ve Cemile Nuşirvanova girişimde bulundular ve bir kadın birimi oluşturdular. 1975 yılına kadar pasif bir

şekilde kutlanan 8 Martlar bu yıldan sonra daha yaygın ve kitlesel olarak kutlanmaya başladı.

Bu kadar yaygın olarak kutlanmasında yine 1975 yılında kurulan İlerici Kadınlar Derneği'nin etkisi çok büyüktür. İlerici Kadınlar Derneği (İKD), o dönemlerde kadınların sesini duyurmak amacıyla kurulan en büyük dernekti. Kadın mücadelesini, işçi sınıfı mücadelesinin bir parçası görerek kadınları örgütlemeyi amaçlamışlardır. Kurulduğu andan itibaren kadınların yığinsal örgütlenmesini önüne koyan İKD, Türkiye çapında çok geniş bir örgütlenme ağına sahip olmuştur. 15 bine yakın üyesi, 33 şubesi, 35 temsilciliği bulunan İKD'nin yayın organı "Kadınların Sesi" ise 35 bin sayısına ulaşıyordu. 1975 yılının 8 Martında İKD üyesi kadınların girişimiyle ilk kez kamuya açık olarak bir kutlama düzenlendi. Yaklaşık 500 kadının katıldığı bu toplantıda Kadınlar Günü'nün anlam ve önemi üzerine konuşmalar yapıldı. Aynı yıl Ankara'da da

kutlamalar yapıldı.

Bu sırada ilerici, sosyalist, mücadeleci kadınların talepleri sonucunda; 1975 yılını "Dünya Kadın Yılı" kabul eden Birleşmiş Milletler (BM), 16 Aralık 1977 tarihinde de 8 Mart'ın her yıl "Dünya Kadınlar Günü" olarak kutlanmasını kararlaştırdı. O dönemlerde İKD'nin yayın organı Kadınların Sesi'nde 8 Mart için atılan başlıklar şöyleydi:

"8 Mart Dünya Kadınlar Günü Hepimize Kutlu

olsun."(Mart 1976)

"8 Mart'ta Mücadele Bayrağımızı Yükseltelim." (Mart 1977)

"Gelecek Güzel Günler İçin Saflarımızı Sıklaştıralım" (Mart 1978)

"On Binlerce Kadın 8 Mart'ı Coşkuyla Kutladı" (Nisan 1979)

1980'in ilk aylarındaki sıkıntılı süreçte toplantı düzenlemek zorlaştığı için İKD'li kadınlar bunun üzerine "Kadınların Sesi" çevresinde toplanarak, kendilerini yalnızca "İlerici Kadınlar" diye adlandırdılar ve beyaz eşarplı eylemler düzenlemeye karar verdiler. Kentlerde, kasabalarda, iş yerlerinde, meydanlarda beyaz eşarplı eylemler yaptılar. Kadınların Sesi'nin Nisan ayı başlığı şöyleydi:

"Beyaz Eşarp" kadınlarımızın pahalılığa, zamlara, işsizliğe, baskı ve teröre protesto bayrağı oldu." (Nisan 1980)

Türkiye, BM'nin 1977'de aldığı kararın ardından bu günü daha çok sahiplenmeye başlayacaktır ki 1980 Askeri Darbesi'nin acı yüzü Kadınlar Günü'ne de yansır ve 4 yıl boyunca 8 Martlar, kutlamalar ve anmalar es geçilir.

8 Mart 1984'de kendilerini feminist olarak tanımlayan "Kadın Çevresi" kuruldu ve bu tarihten itibaren 8 Mart'lar Türkiye'de çeşitli kadın örgütleri tarafından kutlanmaya başladı. Günümüze baktığımızda aslında işçi ve emekçi kadınlarının sorunlarının

hiç değişmediğini hatta gün geçtikçe sorunlarının arttığını görüyoruz.

1911 yılındaki Kadınlar Günü Kutlaması'nda kadınların talepleri; eşit işe eşit ücret, 8 saatlik işgünü, analık hakları ve savaşların son bulması vb. şeklindeydi. 100 yılı aşkın bir zamandan sonra hala 8 Mart'ta sokaklarda aynı taleplerle karşılaşmak mümkün.

Son olarak 8 Mart bir anma günü mü yoksa kutlama mı

tartışmalarının ortasında-ken, Türkiye bu tartışmaların tamamen dışında kalan bir ülkedir. Çünkü 8 Mart'ta kendi ülkemizde kutlamamızı gerektiren hiçbir durum yoktur. Bu nedenle biz kadınlar 8 Martlarda; engelleyemediğimiz töre cinayetleri, seyirci kaldığımız kadına ve çocuklara yönelik şiddet, kadın cinayetleri, mağduru suçlu bulduğumuz taciz ve tecavüzler, eğitimden bilinçli olarak uzaklaştırılan kız çocukları, 100 yıl sonra bile elde ede-

mediğimiz cinsiyetler arası ücret eşitliği ve yine onlarca yıldır süregelen savaşların en büyük mağdurları kadınlar için sadece ve sadece utanç yürüyüşleri yapabiliriz.

Kaynakça

- İlerici Kadınlar Derneği (1975-1980) Kırmızı Çatkılı Kadınların Tarihi-Yazar: Muazzez Pervan
- www.solpaylaşım.com
- www.bianet.org
- www.haber.sol.org.tr

EMO Kadın Komisyonu tarafından 8 Mart Dünya Kadınlar Günü kapsamında 7 Mart 2015 tarihinde Elektrik Mühendisleri Odası Konferans Salonunda "Kendine Ait Bir Oda" Etkinliği düzenlendi. Tüm gün süren etkinliğin sabah oturumunda Fevziye Sayılan "Muhafazakarlık ve Kadın" konulu sunum yapıldı. Öğleden sonraki oturumlarda Melda Yaman Öztürk "Kadın Emeği ve İstihdam Politikaları" konulu, Hasbiye Günaçtı ise "Hazzın Erkek Egemen Kurgusuna Karşı Bedenimizi Tanıyor muyuz?" başlıklı sunumları gerçekleştirdiler.

ANKARA

8 Mart Dünya Kadınlar Günü'nde kadınlar erkek egemenliğine, tacize, tecavüze, cinayetlere, şiddete, gözetim ve tutuklamalara karşı alanlara çıktı. Ankara Kadın Platformu'nun çağrısıyla saat 12.00'den itibaren Kolej Meydanı'nda bir araya gelen kadınlar Ziya Gökalp Caddesi'ne yürüdü. Binlerce kadının katıldığı 8 Mart Mitingine TMMOB İl Koordinasyon Kurulu Kadın Komisyonu üyeleri de katıldı. AKP'nin gerici, cinsiyetçi, ırkçı ve kadın düşmanı politikalarından örnekler verilen basın açıklamasında "Bizler erkek egemenliğine karşı mücadele etmeye, kendi hayatımızda söz ve karar sahibi olduğumuzun bilinciyle 8 Mart'ta yine meydanlardayız. Bizlere dayatılan bu karanlığı reddediyor, istediğimiz dünyayı kendi ellerimizle kurmak için kadın dayanışmasını büyütüyoruz" denildi. Ortak basın açıklaması Türkçe, Kürtçe ve Arapça okundu.

39

ANTALYA

8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar günü etkinlikleri kapsamında, EMO Antalya Şubesi seminer salonunda 35 kadın üyemizle bir araya gelindi. Günün anlam ve önemine değinildiği açılış konuşmasının ardından Arzu Gözel tarafından "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği" konulu konferans gerçekleştirildi.

EMO Antalya Şube Kadın Komisyonu tarafından TEİAŞ Batı Akdeniz Yük Tevzi İşletme Müdürlüğü'ne ait Varsak trafo merkezine teknik gezi düzenlendi. Teknik gezide kadın üyelerimize, Antalya bölgesine ait trafo merkezlerinin yük dağılımları, üretim ve tüketimine ilişkin anlık durumları, enterkonnekte sistemi ve yük tevzinin çalışmasına ilişkin bilgilendirmede bulunularak açık ve kapalı şalt sahaları hakkında açıklamalar yapıldı.

İstanbul 8 Mart Platformu'nun Kadıköy İskele Meydanı'nda düzenlediği miting için binlerce kadın, Numune Hastanesi önünde bir araya geldi. "Kimliğimizin yok sayılmasına, emeğimizin sömürülmesine, erkek devlet şiddetine karşı dayanışma ve isyanımız büyüyor" ana pankartı arkasında buluşmaya başlayan kadınlar, marşlarla, türkülerle, şarkılarla, halaylarla özgürlük ve eşitlik taleplerini dillendirirken, ardından da mitingin yapılacağı Kadıköy İskele Meydanı'na doğru yürüyüşe geçti.

İSTANBUL

40

EMO İzmir Şubesi Kadın Mühendisler Komisyonu tarafından 28 Şubat 2015 tarihinde kadın üyelerimize yönelik film gösterimi ve söyleşi etkinliği gerçekleştirildi. Etkinlikte ilk olarak Filmmor Kadın Kooperatifi'nce hazırlanan film seçkisinin gösterimi yapıldı. Gösterimin ardından Yaşar Üniversitesi Film Tasarımı Bölümü Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Sevcan Sönmez ve Radyo, Televizyon Sinema Bölümü'nden Araş.Gör. Deniz Bilge ile toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadının çalışma yaşamında karşılaştığı durumlar, kadın istihdamındaki eşitsizlikler üzerine söyleşi gerçekleştirildi.

İZMİR

MEME KANSERİ

Oya Kiraz

(Türkiye Halk Sağlığı Kurumu Kanser Daire Başkanlığı değerlendirme raporlarından derlenmiştir)

41

Meme kanseri, kadınlarda en sık görülen kanser türüdür. Meme kanseri yayılımı yaşla birlikte artış göstermektedir ve ülkemizde ortalama yayılımı 100 binde 40 oranında izlenmektedir. Bunların yaklaşık yüzde 40'ı 50 yaşın altındadır. Meme kanseri erken evrede teşhis edildiğinde büyük ölçüde tedavi edilebilir bir hastalıktır. Meme kanserinde erken teşhis mortalite (ölüm) azalmasının yanında; morbidite (hastalık oranı) avantajı da sağlamaktadır. Tanı anındaki evre; meme kanseri mortalitesi, sağ kalım ve uygulanacak tedaviyi belirlemede en önemli faktördür.

Bazı dezavantajları ve bu nedenle bazı karşıt görüşler bulunsa da; günümüzde mamografik tarama, diğer görüntüleme ve fizik muayene

yöntemleri ile karşılaştırıldığında daha fazla mortalite ve morbidite düşüşü sağlayan etkinliği kanıtlanmış bir tarama yöntemidir. Başarılı bir tarama programı için kapsama oranı hedef popülasyonun yüzde 70'ini içermeli iken; ülkemizde şu andaki kapsama oranımız yüzde 20'lerdedir.

Meme kanseri Türkiye'de ve dünyada kadınlarda en sık görülen ve aynı zamanda da en sık ölüme neden olan kanser türüdür. Kadınlarda ilk üç kanser türü; dünyada meme, kolon ve akciğer kanseriyken Türkiye'de sıralama meme, tiroit ve kolorektal kanseri şeklindedir.

Meme Kanseri Risk Faktörleri

a) Genetik risk faktörleri: Batı ülkelerinde meme kanserlerinin yüzde 10'dan fazlası genetik predispozisyon

(eğilim) göstermektedir. Kaç çeşit genin rol aldığı henüz net bilinmemektedir. Bununla birlikte 17. ve 13. kromozomlarda BRCA 1 ve BRCA 2 olmak üzere iki adet meme kanseri geni tanımlanmıştır.

Genetik mutasyonlar sonucu meme kanserinden etkilenen pek çok ailede benzer şekilde genetik olarak aktarılan ovaryan, kolon, prostat gibi kanserlerde de artış olacaktır. Türkiye'de BRCA mutasyonu oranlarının düşük olduğu bildirilmektedir. (Tüm over kanserli olgularda yüzde 1 mutasyon, aile öyküsü olan olgularda ise yüzde 9.8 saptanmıştır.)

Genetik mutasyonlar sonucu oluşan meme kanserlerinin çoğu 65 yaşından önce gelişir. Birinci derece akrabasında 50 yaşından önce meme kanseri

olan bir kadının meme kanseri olma riski 2 kat ya da daha fazla artmıştır. Ayrıca meme

kanseri tanısı konulan akrabasının yaşı ne kadar gençse risk de o kadar artar. Örneğin; kız kardeşi 30-39 yaşları arasında meme kanseri olan bir kadının 65 yaşına kadar kümülatif meme kanseri gelişme riski yüzde 10 iken, kız kardeşi 50-54 yaşları arasında meme kanseri olan birinde yüzde 5'tir. Eğer iki tane birinci derece akrabada meme kanseri varsa risk 4 ile 6 kat artar.

Ailesel Meme Kanseri Risk Kriterleri

- *Bilateral meme kanserli ya da meme ve over kanserli birinci derece akrabalar*
- *40 yaş altında meme kanserli birinci derece akraba ya da herhangi bir yaşta tanı konulmuş erkek birinci derece akraba*
- *60 yaş altında iki tane birinci ya da ikinci derece meme kanseri almış akraba*
- *3 tane birinci ya da ikinci derece meme ve over kanserli akrabaların bulunması.*

Üç jenerasyon boyunca meme ya da over kanserli 4 ya

da daha fazla akrabasının varlığı ve etkilenen akrabalarından birinin yaşıyor olduğu durumlarda genetik testlerin yapılması öneriliyor.

b) Çevresel risk faktörleri: Meme dokusunun östrojene uzun dönem maruziyeti meme tümörü oluşumunda majör faktördür. Gebelik sayısı, emzirme, ilk adet yaşı, menapoz yaşı gibi reproduktif faktörlerin meme kanseri ile güçlü bir ilişkisi olduğu görülmüştür. Erken gebelik yaşı, gebelik sayısının fazla olması, emzirme ile yüzde 30 oranında riskin azaltılabileceği gösterilmiştir. Ayrıca geç menarş (adet), erken menapozun da meme kanseri riskini azalttığı bilinmektedir. Çoğu meme kanserin olgusu postmenapozal kadınlardadır ve geniş prospektif çalışmalar artmış postmenapozal östrojen seviyeleri ve meme kanseri arasında bir ilişki tanımlanmıştır. Ayrıca mamografik meme dansitesi de ayrı bir risk faktörüdür. Meme kanserinde obezite ve erişkin kilosunun etkisi olduğunu gösteren çalışmalar mevcuttur. Fiziksel aktivite, meme kanseri riskinde koruyucu bir etkiye sahiptir. Meme kanseri için önemli bir önlenilebilir risk faktörü de alkol ve sigara kullanımıdır.

Meme Kanseri Taramalarında Kullanılan Yöntemler

Tarama yöntemi olarak kendi kendine meme muayenesi, klinik meme muayenesi gibi meme muayenesi ile bir-

likte mamografi gibi görüntüleme yöntemleri üzerinde durulmaktadır.

Kendi Kendine Meme Muayenesi (KKM)

Kendi kendine meme muayenesi meme kanserinin erken teşhis edilebilmesi amacıyla kadınların belli aralıklarla (ayda bir) sistematik bir şekilde memelerini muayene etmesidir. Her kadının uygulayabileceği pratik bir yöntem olan KKM, memeye basitçe dokunmaktan farklı olarak meme kanserini tespit etmek amacıyla geliştirilmiş özel bir yöntemdir. Kadınların kendi meme dokusunu tanıyabilmesi ve olası değişiklikleri erkenden tespit edebilmesi için muayene yöntemini bilmesi ve düzenli aralıklarla uygulaması gerekmektedir. (ayda 1 kez, banyoda, tam çıplak olarak ve tercihen 2 adet arası dönemde)

KKM kadınların meme kanseri farkındalığını arttırmada ve meme semptomlarını anlamada önemli bir unsurdur ve kadınlara KKM eğitimi verilmelidir.

a) Klinik meme muayenesi (KMM)

Eğitilmiş bir doktor, hemşire ya da ebe tarafından yapılan meme muayenesidir. Meme kanserini palpe edilebilen (elle muayene edilebilen) en erken evrede saptamak amacıyla geliştirilmiş bir tarama yöntemidir.

KMM ile yüzde 5-10 oranında mamografide saptana

mayan kanserler saptanabilir. Mamografi ile KMM'yi direk karşılaştıran bir çalışma bulunmamakla birlikte sağ kalım oranları mamografi ile karşılaştırıldığında biraz daha düşüktür.

40 yaşın altındaki kadınlarda tek başına ve 40 yaş üzeri taramaya katılan kadınlarda mamografiye ek olarak KMM kullanımı meme kanseri erken tanısına katkıda bulunabilir.

b) Mamografi Taraması

Mamografi, memenin yağ ve glandüler yapılarını inceleyen yumuşak doku radyografi tekniğidir. Mamografi günümüzde meme kanserinin tanı ve tedavisinde en etkin modalite olup hem tarama hem de tanı amacı ile kullanılmaktadır.

Mamografik taramanın meme kanseri mortalitesinde yüzde 16-36 arasında değişen oranlarda azalma olduğu bulunmuştur.

Meme Kanseri Tarama Programı Ulusal Standartları

Amaç: Meme kanserinin taranmasındaki temel amaç; ülke çapında oluşturulacak ulusal tarama programını, hedef popülasyona uygulayarak, kanser gelişim sürecini henüz klinik bulgular ortaya çıkmadan erken evrede iken tespit etmek ve kadınlarda meme

kanserine bağlı mortalite hızını düşürmektir.

Hedef popülasyon ve tarama sıklığı: Kadınlarda 50 yaşında başlayacak ve 69 yaşında bitecek olan toplum tabanlı taramadır (50 ve 69 yaşlar dahil edilecektir). Taranacak popülasyon, aile hekimlerine kayıtlı bireyler esas alınarak tanımlanmalı ve geliştirilecek davet yöntemleriyle 2 yılda bir tekrarlanmalıdır.

KETEM Nedir?

Açılımı "Kanser Erken Teşhis, Tarama ve Eğitim Merkezi" olan KETEM'ler "Erken teşhis hayat kurtarır!" prensibiyle

re, ebe, röntgen teknisyeni ve tıbbi teknologlar görevlendirilmiştir. Bu özel konuya gönül vermiş olan personel, aynı zamanda kişilerarası iletişim ve sağlık eğitmenliği konularında da eğitilmiştir.

Serviks ve meme kanserleri için yürütülen taramalar çeşitli yöntemlerle (mektup, telefon..) kadınlarımızın davet edilerek, gerekli muayene ve testlerin yapılması şeklinde devam etmektedir.

Tarama kapsamında yürütülen hizmetlerin tamamı ücretsizdir.

KETEM'lerde Yürütülen Kanser Tarama Hizmetleri

- Serviks (rahimağzı) kanseri taraması için 35-65 yaş aralığındaki kadınlar, 5 yılda bir kez pap smear testi (rahim ağzından sürüntü) yapılarak taran-

maktadır.

- Meme kanseri için 50-69 yaş aralığındaki kadınlar iki yılda bir mamografi filmi çekilerek ve hekim tarafından muayene edilerek taranmaktadır.
- Kolorektal kanser tarama programı yeni başlamakla birlikte, bu kapsamda 50-70 yaş arası kadın ve erkekler yılda bir gaitada (dışkı) gizli kan testi (GKK), 10 yılda bir ise kolonoskopi yapılarak taranacaktır.

yola çıkarak meme, serviks (rahimağzı) ve kolorektal kanserler ile ilgili tarama programları yürütmekte.

Ülkemizde, 81 ilde toplam 124 KETEM kurulmuş, eğitim araştırma hastaneleri ve devlet hastaneleri bünyelerinde faaliyetlerine devam etmektedirler. Bu merkezlerde kanserden korunma ve tarama yöntemleri hakkında eğitim verilmiş olan doktor, hemşi-

GAZ, HEP GAZ! DAİMA GAZ! İNADINA AÇIK GÖZÜM YİNE

Zerrin Aşkan

44

Senelerdir (yoğun olarak 2013'ten beri) gündemden düşmeyen gündem: Biber Gazı

Türk Tabipler Birliği'nin 2013 Haziran'ında web sayfasından başlattığı "kimyasal silah -gösteri kontrol ajanlarına maruz kalma değerlendirme formu" çalışmasına hızlı dönüşler olmuş ve sonuçlar 10 Haziran'da kamuoyu ile paylaşılmıştı. Bu sonuçlarda biber gazına maruz kalanların yüzde 53'ünün kadın olduğu bilgisi de yer almakta idi. "Bu oran asla küçümsenemez" düşüncesi ile sağlık köşemizin ilk yazısı biber gazı oldu. Türk Tabipler Birliği'nin ve İstanbul Tabip Odası'nın çalışmalarının sonuçları göstermektedir ki; bilinmezler, sorular hala çoktur, yanıt yoktur ve de bazı yanıtlar ise muğlaktır. Sonuç olarak, bizler biber gazı denekleriyiz.

Gaza Rağmen Sağlık Olsun, Ama Nasıl Olsun?

Ülkemizde, toplumsal olaylara karşı "göz yaşartıcı gaz" olarak bildiğimiz kimyasal maddeler, 2013 Mayıs'ından bu yana gündeme oturmuş ve de bir daha kalkmamıştır. Günlerce yoğunluklu olarak kullanılan bu kimyasal silahlar ciddi sağlık sorunları yaratmış, yaratmaya da devam etmektedir. Eylemlere müdahalede iki çeşit gazın öne çıktığı görülmektedir. Bunlar OC (Oleoresin Capsicum-gerçek biber gazı) ve CS (Kloroben-Zalmalononitrile) gazlarıdır.

Oc, gerçek biber gazı. Bu gaz yağlıdır, alev alabilir, bu nedenle sadece püskürtülerek kullanılır. TOMA suyu ve plastik mermilerin içinde tüketiciye teslim edilmektedir. Fişek veya el bombası şeklinde atılan ve yüksek sıcaklıkta dağı-

lan gazlar biber gazı değildir.

Aslında gerçek biberden elde edilen biber gazı; kapsaisin denilen bileşiklerden elde edilen bir gaz türüdür. Kapsaisin; Oleo Capsicum (OC) denilen bir biber türünden ekstraksiyon yöntemiyle elde edilen yağ bazlı bir organik maddedir. Suda çözünmez, alkol, eter ve kloroform gibi organik çözücülerde çözünür.

OC gazına maruziyetten sonra; gözlerde yaşarma, yanma, batma, sulanma, burunda genizde yanma, hapsirme, soluk borusunda yanma, nefes almakta güçlük, tükürük miktarında artış, burun akıntısı geliyor. Yağlı olan bu madde ellere bulaşınca, el sürme yolu ile farklı yerlere de bulaşacaktır. Uzun süreli maruziyetlerde ve suyla birleştğinde ciltte yanıklara neden oluyor, temizlenmedi-

ği takdirde kıyafetler üstünde günlerce kalabiliyor ve etkisi devam ediyor.

Yağda çözünen OC gazından su ile kurtulmak oldukça zor ve uzundur. Göze kaçması durumunda bol su ile ya da yüzde 0.9'luk sodyum klorür (Serum Fizyolojik adıyla satı-

kapsülü) veya el bombası şeklinde kullanılabilmektedir.

Farklı ülke üretimleri ve farklı ambalajlar kullanılması nedeniyle çoğu kişide farklı bir madde kullanıldığı algısını yaratsa da, aslında tek fark içeriğindeki kimyasal bileşiğin konsantrasyonu ve kullanılan

lan ürünler) ile ovuşturmadan 15 dakika yıkanmalıdır. Gözde lens varsa çıkarılmalı ve bir daha kullanılmamalıdır. Akar soğuk suyun altında vücudu ovuşturmadan duş alıp sonra sabunlu suyla ya da bebek şampuanı ile yıkanmak, cilde yapışıp kalan gazı temizler. Yağlı krem uygulamasından kaçınılmalıdır. Kıyafetler de soğuk suyla deterjanla yıkanmalıdır. Hafif asidik çözeltiler etkisini azaltmak için kullanılabilir: limon, süt, soğan koklamak gibi. Bu gazın etkisi 30 dakika sürdüğü için kişinin temiz havada bir süre solunması, rahatlayıp normale dönmesini sağlayacaktır. CS gazı ise sprey, kanister (gaz

bağlayıcı maddelerin farklı olmasıdır.

Biber gazından farkları:

- Pudramsı, çok ince toz partiküllerinden oluşmaktadır. Aslında gaz değildir, yerçekiminden etkilenir.

- Biber gazı OC yağda çözünürken, CS gazı suda çözünür. Asitli değil alkali ortamlarda etkisi azalır.

- Ciltteki yanmayı azaltmak için antiasit maddeler ve bikarbonat çözeltilerinden yararlanılabilir.

a) Bikarbonat çözeltisi: 2-3 tatlı kaşığı (yaklaşık 20 -30 gr) bikarbonat 500 ml su içinde karıştırılarak hazırlanabilir.

b)Antiasit çözelti: Yüzde 50-Yüzde 50 oranlarında antiasit (antiasit mide ilaçları) ve su çözeltisi şeklinde hazırlanır. Bu çözeltinin deriye uygulanmasının suyla yıkamaya göre daha etkili olduğu saptanmıştır.

c) Bir başka yöntem ise önce ayçiçeği veya zeytinyağı ile cildin silinip sonra alkolle bu yağın ciltten uzaklaştırılmasıdır.

Sıcakta gazın etkisi artacaktır. Temizlikte asla sıcak su kullanılmamalıdır.

Cilt ve mukoza epiteli üzerine kimyasal etkiler: Bu etkiler deri, gözler, solunum yolları, mide ve bağırsakları kaplayan deri örtüsünde ödeme neden olur. Böylece gözlerde ağrı batma yanma, gözyaşı salgısında artış, geçici körlük, nadiren korneada aşınma, ağız ve burunda yanma görülür. Maruz kalan deride yanma, batma, kızarıklık ve eriteme neden olur. Maruz kalım uzun sürerse ciltte su kabarcıkları gelişebilir. Gazın solunmasına bağlı burun akıntısı, hapşırma, boğulma hissi, nefes almada zorluk, hassas havayolu hastalıklarında (astım, KOAH gibi) bronşlarda daralma olur. Tükürükle karışan gazın yutulması sonucu, bulantı, kusma, kramplar ve ishal görülebilir.

Dekontaminasyon (vücuttan uzaklaştırma):

• Eğer imkânınız varsa sıcak olmamak şartıyla en az birkaç dakika boyunca yapılacak duş ve sonrasında sabun veya bebek şampuanı ile temizlenmek gerekiyor. Ancak

az miktarlarda su hem gazı temizlemiyor, hem de daha çözünür hale gelmesini sağlayarak etkisini artırıyor.

- Akar su bulamıyorsanız soğuk hava akımı hem nemi kurutuyor, hem gaz partiküllerinin bir kısmının uçup gitmesini sağlıyor. Bir vantilatör kullanın.

- Gözler için de soğuk hava üfleleyen bir kurutma makinesinin acıyı sudan daha çabuk kestiği gösterilmiş.

- Bulaşmış olabilecek kıyafetleri çıkartın. Bu özellikle korunaklı bir alana (ev gibi) girmeden önce yapılmalıdır. Bulaşmış kıyafet ve materyalleri plastik bir torbada ağzı kapalı tutun. Yıkayacağınız zaman makinede diğer çamaşırlarla karıştırmadan soğuk suyla yıkayın.

- Durumu iyi olmayan ve tıbbi desteğe ihtiyacı olan kişiler için, kişiyi güvenli bir ortama taşıyıp yardım çağırın.

Gazdan etkilenme düzeyi:

- a. Gazın aşırı miktarda kullanımı
- b. Kapalı bir ortamda gaza maruz kalma
- c. Dakikada solunan gaz

partikül sayısının yüksekliği ki bu da aşırı miktar kullanımı ile bağlantılıdır.

Gaz; deri, göz ve solunum yollarında ciddi düzeyde tahriş ve tahribat yaratır. Etkileri saniyeler içerisinde başlayarak bir saate kadar sürebilir. Deriden emilip sinir uçlarında biriktiğinden kişinin maddenin etkisinden kurtulması saatler alabilmektedir. Kullanılan maddeler aşırı miktarda atıldıysa, kapalı ortamlarda kul-

lanıldıysa ve kişiler gazla uzun süre temas etmek zorunda kalmışlarsa ve soluk alıp verme sayısı yüksek olan bireyler varsa sağlık etkilerinin daha yoğun olduğu belirtilmektedir. Kullanılan maddeler geç ortaya çıkan sağlık sorunlarına da yol açabilmektedirler. Yüksek miktarlarda ve uzamış temas nedeniyle sağlık riskleri çok ciddidir ve ölüme bile yol açabileceği saptanmıştır. Oluşan sağlık etkileri aşağıdaki başlıklarda özetlenebilir:

Gözde: Gözlerde tahriş, yanma, gözyaşında artma, ağrı, kimyasal nedenli göz kapağı iltihabı, gözde kızarma ve göz kapaklarının istemsiz kasılmasına neden olurlar. Gözde kornea adı verilen tabakaya etkileri bulunmaktadır. Özellikle tekrarlayan temaslarda kornea tabakası ile ilgili sorunlar ortaya çıkmakta, bu olgularda göz kuruluğu şikâyeti uzun süreli devam etmektedir. Yapılan bazı çalış-

malar biber gazının gözün çeşitli bölgelerinde hasarlar oluşturduğunu ortaya koymuştur.

Ciltte: Ciltte yanma, tahriş, kızarıklık ortaya çıkabilmekte, çok yüksek miktar gazla temas edilmesi

halinde deride yanıklar olabilmektedir. Hayvanlarda yapılan deneylerde burundan başlayarak akciğerlere kadar bütün solunum yollarında hasar yarattığı ve toksik etkiye yol açtığı belirlenmiştir.

Sindirim sisteminde: Yapılan bazı çalışmalar, on iki parmak bağırsağında hasara yol açarak yağ emilimini etkilediğini ve tekrarlayan temaslarda karaciğerde doku ölümüne yol açtığını göstermiştir.

Solunum ve Dolaşım Sis-

teminde: Göz yaşırtıcı gazlar ve biber gazları solunum yollarında ciddi etkiler göstermektedirler. Burun ve boğazda yanma, burun akıntısı, aşırı tükürük salgısı, göğüste sıkışıklık hissi, öksürük gibi belirtiler sık görülmektedir. Biber gazı solunum yollarında daralmaya neden olmaktadır, özellikle astım hastalarında solunum yetmezliğine neden olabilmektedir. Gazın solunması; soluk alamama, kalp atışlarının yavaşlaması, ana atardamarda kan basıncının bozulması ve basıncın iniş çıkışlarına neden olması, solunum yollarının daralması, solunum hızının aşırı artması, tansiyonun düşmesi gibi etkilere yol açabilmektedir. Biber gazı ile yüksek miktarlarda temas kalp ritmini bozabilmektedir. Yapılan hayvan deneylerinde uzamış temas sonrası akciğer hasarı nedeni ölümle sonuçlanmıştır.

Diğer etkileri: Yukarıda belirtilen etkilerin dışında bulantı, kusma, fenalık hissi, ishal, ışığa aşırı duyarlılık, baş ağrısı, ajitasyon, kişinin yer ve zaman algısı ile ilgili sorunlar ve panik de rastlanan belirtilerdir. Biber gazının sağlık etkileri astım, zatürre, amfizem gibi solunum yolu hastalığı olanlarda, kalp sorunu olanlarda, tanı konmamış anevrizması olanlarda, çocuklarda, yaşlı ve bağışıklık sistemi yetmezliği olanlarda ve gebelerde daha belirgindir. Bu nedenle özellikle alerjik bünyeli kişiler, astım, KOAH ve benzeri solunum yolu hastalıkları olanlar ve kalp hastaları risk altındadır.

Gebelik üzerine etkilerine ilişkin yeterli çalışma yoktur, ancak gazla direkt temasın gebelerde düşük ve erken doğum riskini arttırdığı bildirilmektedir.

Biber Gazına Maruz Kalma Sonrasında Ölüm Riski

Birleşmiş Milletler (BM) Tehlikeli Madde Taşımacılığı (ADR) Sözleşmesi s.197'den alınan sayısal verilere göre;

- Ağız yoluyla (oral) doz 5-50 mg/kg vücut ağırlığı aralığında ise, etkilenen kitlenin yüzde 50'si için öldürücü etkisi vardır.

- Cilt yoluyla (dermal) etkilenimde doz miktarı 50-200 mg/kg vücut ağırlığında ise, etkilenen kitlenin yüzde 50'si için öldürücü etkisi vardır.

- Solunum yoluyla, havanın 1 litresindeki derişimi 0.2-2 mg aralığında ise, etkilenen kitlenin yüzde 50'si için öldürücü etkisi vardır. *

* Bu yazı, İstanbul Tabip Odası ile Biber Gazı Yasaklansın İnisiyatifi tarafından 10 Ocak 2015'te gerçekleştirilen Biber Gazı Yasaklansın Tıbbi Sempozyumu'nda yer alan bazı sunumlardan ve sempozyum kitapçığından alıntıları ve özetleri içermektedir.

